

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**“ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΑΝΩ ΣΕ ΜΙΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ.ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗΣ ΤΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ”**

1. ΓΕΩΡΓΑΚΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

2. ΜΩΡΑΪΤΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΝΤΕΜΠΡΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ

ΠΑΤΡΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ	5
1.1 ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΓΝΩΣΗ	8
1.2: ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ	10
1.3: ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	14
2.1: ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΕΡΙ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	16
3.1 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΣ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΟΧΟΥ	41
4.1: Ο ΤΡΟΠΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ ΕΥΡΕΣΥΤΕΧΝΙΑΣ	42
4.2: ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ	43
4.3: ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ ΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ	45
5.1: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΜΙΑΣ ΠΑΤΕΝΤΑΣ	46
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	48
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	49

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η καινοτομία στη σκέψη και στην πράξη αποτελεί διαχρονικά τον τρόπο με τον οποίο προχωρά μπροστά ο άνθρωπος, βελτιώνοντας την ποιότητα της ζωής του. Στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον των συνεχών αλλαγών και του αυξανόμενου ανταγωνισμού η καινοτομία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της επιτυχίας μιας επιχείρησης, δηλαδή της επιβίωσης και της κερδοφορίας της.

Η πεμπουσία της καινοτομίας είναι η πραγματοποίηση έρευνας και ανάπτυξης (R&D), η έννοια της οποίας είναι ευρεία και καλύπτει το διάστημα από το σημείο της σύλληψης μιας ιδέας και της βασικής έρευνας μέχρι το σημείο της διάθεσης του τελικού προϊόντος / υπηρεσίας στην αγορά. Η διεξαγωγή έρευνας και ανάπτυξης ενέχει κίνδυνο, ο οποίος όμως είναι διαχειρίσιμος. Το μάνατζμεντ, δηλαδή, του R&D είναι όχι μόνο εφικτό αλλά και επιβεβλημένο. Σημαντικό παράγοντα μείωσης του προαναφερόμενου κινδύνου αποτελεί η κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων που προκύπτουν από την έρευνα και ανάπτυξη. Έτσι λοιπόν στην εργασία αυτήν παρουσιάζονται με γλαφυρό τρόπο το νομοθετικό πλαίσιο όπου διέπει τις καινοτόμες ιδέες καθώς και τις κατηγορίες των επιτευγμάτων ευρεσιτεχνίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Παρατηρείται το φαινόμενο οι επιστήμονες που δραστηριοποιούνται εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης να έχουν να επιδείξουν μεγαλύτερο πλήθος δημοσιεύσεων πρωτότυπων εργασιών και εφευρέσεων από τους αντίστοιχους άλλων κρατών και παρ' όλα αυτά, οι περισσότερες ενδιαφέρουσες καινοτομίες και ανακαλύψεις που έχουν κατακτήσει την αγορά έχουν προέλευση εκτός ΕΕ. Το παράδοξο αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το ότι δεν υπάρχει επαρκής προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων των εφευρέσεων που πραγματοποιήθηκαν εντός ΕΕ, γεγονός που εμποδίζει την πορεία τους προς την αγορά. Η προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελεί ολοένα και περισσότερο αντικείμενο συζήτησης λόγω της πολυπλοκότητάς της και λόγω της συμβολής της στην οικονομική ανάπτυξη μιας επιχείρησης και μιας χώρας.

Η αναγκαία επένδυση των επιχειρήσεων σε συνεχή έρευνα και ανάπτυξη και το ότι τα αποτελέσματα του R&D γίνονται ολοένα και ευκολότερο αντιγράψιμα καθιστά απαραίτητη την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων μιας εταιρείας. Τα δικαιώματα αυτά αποτελούν πλέον σημαντικό άυλο κεφάλαιο μιας επιχείρησης, το οποίο αποφέρει σημαντικά κέρδη και είναι αναγκαία προϋπόθεση για την καθιέρωσή της στην αγορά. Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται λόγος για τις βασικές αρχές που διέπουν τα πνευματικά δικαιώματα και για τους τρόπους που αυτά κατοχυρώνονται, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (πατέντες). Επίσης, τονίζεται η άμεση σχέση που έχει η κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων μέσω πατέντας με την πραγματοποίηση έρευνας και ανάπτυξης. Ειδικότερα, εντοπίζεται σε ποιο σημείο της διαδικασίας του R&D λαμβάνει χώρα η διεκδίκηση και απόκτηση του διπλώματος ευρεσιτεχνίας και πώς αυτό προωθεί την έρευνα και αν Πιο αναλυτικά, εξετάζονται οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας και αναλύονται τα δικαιώματα που παρέχονται στον κάτοχό του.

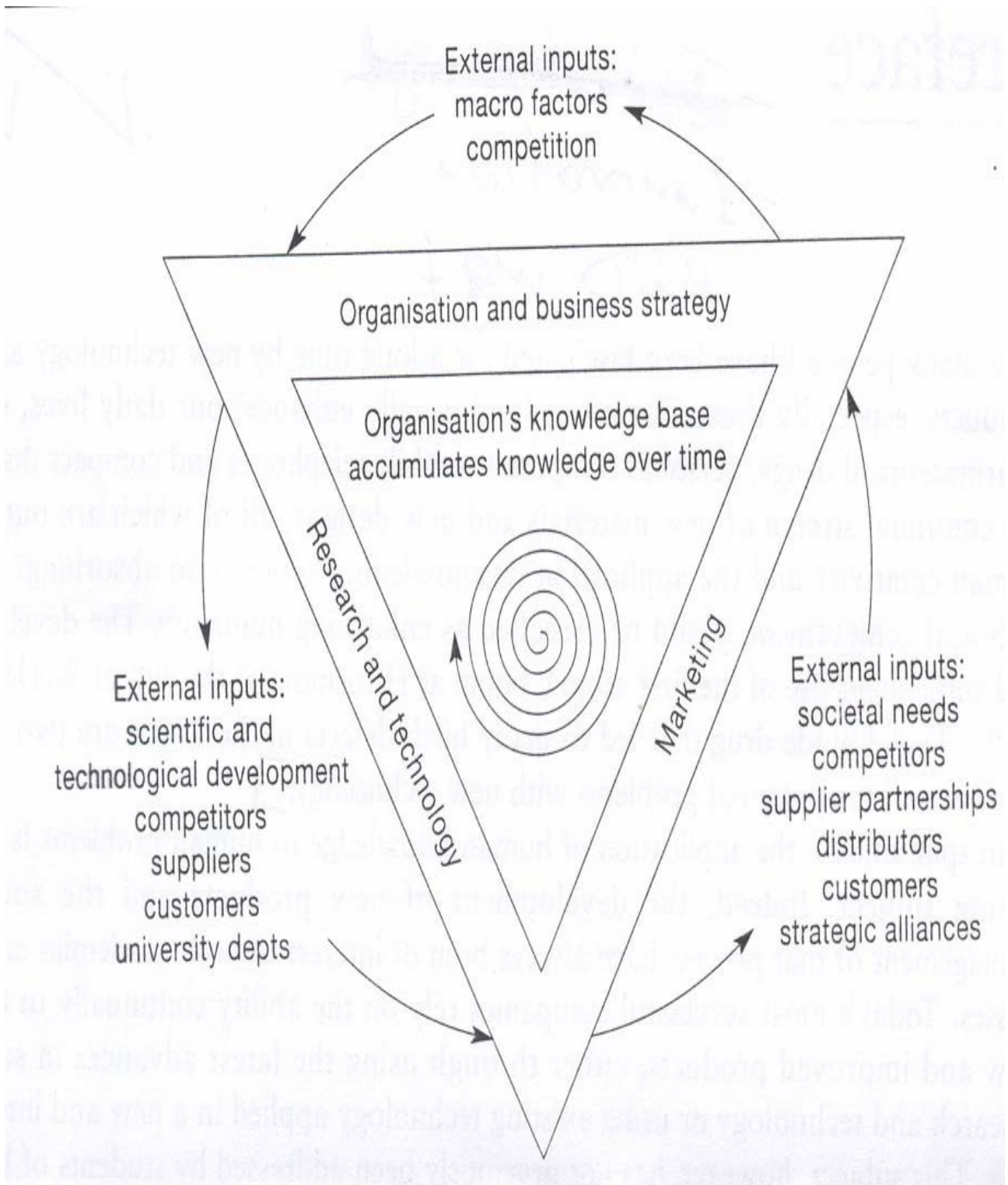
Η διαδικασία που προβλέπεται στις περιπτώσεις αυτές είναι συγκεκριμένη, αλλά πολλές φορές η πράξη απέχει από τη θεωρητική, ιδεατή μορφή του συστήματος. Η ανεπαρκής εξέταση των αιτήσεων για χορήγηση πατέντας, η χαμηλή ποιότητα ορισμένων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι αλληλοεπικαλύψεις μεταξύ πατεντών και το υψηλό κόστος τους είναι μερικά αρνητικά παραδείγματα. Ωστόσο, η αξία των πατεντών στη σύγχρονη επιχειρηματική πραγματικότητα είναι αναμφισβήτητη και οι προσεγγίσεις ποσοτικού προσδιορισμού της αξίας αυτής πολλές. Ο ρόλος των πατεντών, όμως, δεν περιορίζεται στην καθαυτή λειτουργία τους. Οι πληροφορίες σχετικά είτε με το περιεχόμενο είτε με στατιστικά στοιχεία του συνόλου των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Η έννοια της καινοτομίας είναι ευρεία και μπορεί να προσεγγιστεί ποικιλοτρόπως. Όπως θα αναλυθεί παρακάτω, σε μια επιχείρηση η καινοτομία μπορεί να αφορά πολλούς τομείς. Σύμφωνα με τον Pierre Dussauge (1987) η έρευνα και ανάπτυξη αποτελεί απλά ένα μέρος της. Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 1.2, την καινοτομία αποτελούν η έρευνα και ανάπτυξη, η παραγωγή, το μάρκετινγκ και κάθε άλλη μορφή της επιχειρηματικής στρατηγικής.¹ Ένας ικανοποιητικός ορισμός υπαγορεύει ότι καινοτομία είναι η διαχείριση όλων εκείνων των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη «γέννηση» ιδεών, την ανάπτυξη τεχνολογίας, την παραγωγή και το μάρκετινγκ νέων (ή βελτιωμένων) προϊόντων / υπηρεσιών ή διεργασιών².

1 N. Β. Γεωργόπουλος, “Στρατηγικό Μάνατζμεντ”, Εκδόσεις Γ. Μπένου, Αθήνα, 2002,σελ 56

2 N. Β. Γεωργόπουλος όπ.π.,σελ 60

Πηγή: Paul Trott (1998)

Από το Διάγραμμα 1.2 γίνεται επίσης φανερός ο ρόλος του περιβάλλοντος στην καινοτομία. Στο εσωτερικό περιβάλλον δίνεται έμφαση στη διάθεση και στη δυνατότητα των υπόλοιπων τμημάτων να υποστηρίξουν και στη συνέχεια

να απορροφήσουν και να αξιοποιήσουν στο μέγιστο δυνατό τα αποτελέσματα του R&D. Όσον αφορά το άμεσο εσωτερικό περιβάλλον, είναι μείζονος σημασίας η συνεργασία του τμήματος R&D με πανεπιστήμια ή αντίστοιχα τμήματα άλλων επιχειρήσεων, η επικοινωνία του τμήματος μάρκετινγκ με τους πελάτες, διανομείς και ανταγωνιστές, καθώς και η σχέση της ανώτατης διοίκησης με τους ενδιαφερόμενους για την επιχείρηση (εργαζόμενους και μη).

Όλα τα προαναφερόμενα περιλαμβάνονται στο άμεσο περιβάλλον της επιχείρησης. Είναι σχεδόν αυτονόητο ότι, εκτός από αυτό, την καινοτομία επηρεάζει έμμεσα αλλά καθοριστικά το ευρύτερο κοινωνικοπολιτιστικό, οικονομικό, νομικό και τεχνολογικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται.¹

Στο κέντρο του ίδιου διαγράμματος επισημαίνεται ότι η καινοτομία σε επίπεδο επιχείρησης έχει συγκεκριμένα σημεία εκκίνησης αλλά άγνωστο και ίσως ανύπαρκτο σημείο τερματισμού. Βέβαια κάθε δεδομένη χρονική στιγμή αντιστοιχεί σε επίπεδο κλάδου ένα «ανώτατο» καινοτομίας συνήθως τεχνολογικής, το οποίο μπορεί βραχυπρόθεσμα να θεωρηθεί ως το όριο για τις επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου. Το ανώτατο αυτό όμως συνεχώς αναθεωρείται και μετατοπίζεται ανατρέποντας τα δεδομένα.²

Οι C. Geffen et al. (2004) δίνουν έμφαση στην αποτελεσματικότητα της «μεταφοράς» της καινοτομίας από το εργαστήριο στην αγορά, δηλαδή στην προαναφερόμενη συνεργασία των τμημάτων R&D και μάρκετινγκ. Η επιτυχία, δηλαδή, της καινοτομίας εξαρτάται από τη σύνδεση της ιδέας για νέο προϊόν με την εν δυνάμει αγορά στόχο.³

Η ανακάλυψη επιστημονικών πεδίων που χρήζουν έρευνας είναι το πρώτο βήμα αυτής της προσπάθειας και αποτελεί αναμφισβήτητα μία πρόκληση για το μάνατζμεντ της επιχείρησης.

Σύμφωνα με τους ίδιους η έρευνα και ανάπτυξη αποτελεί το βασικότερο συστατικό της διαδικασίας της καινοτομίας. Σχετικά αναφέρουν ότι το R&D είναι η μηχανή παραγωγής νέων προϊόντων και τεχνολογιών. Θεωρούν ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις μαθαίνουν μέσα από την πράξη (learning by doing). Συνεπώς, εκτός από τη διαθεσιμότητα πόρων, σημαντικός παράγοντας επιτυχίας είναι η εμπειρία της επιχείρησης πάνω σε νέα προϊόντα και νέες τεχνολογίες. Η εμπειρία αυτή μπορεί να μεταφραστεί σε υπάρχουσα τεχνολογία και μεθόδους παραγωγής, οργανωσιακή δομή και άλλα.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, οι C. Geffen et al. (2004) προτείνουν τα παρακάτω βήματα για όσο το δυνατόν πιο επιτυχημένη διαδικασία

1N. Β. Γεωργόπουλος, “Στρατηγικό Μάνατζμεντ”, Εκδόσεις Γ. Μπένου, Αθήνα, 2002,σελ 78-88

2N. Β. Γεωργόπουλος όπ.π.,σελ. 90-112

3N. Β. Γεωργόπουλος όπ.π. ,σελ 114

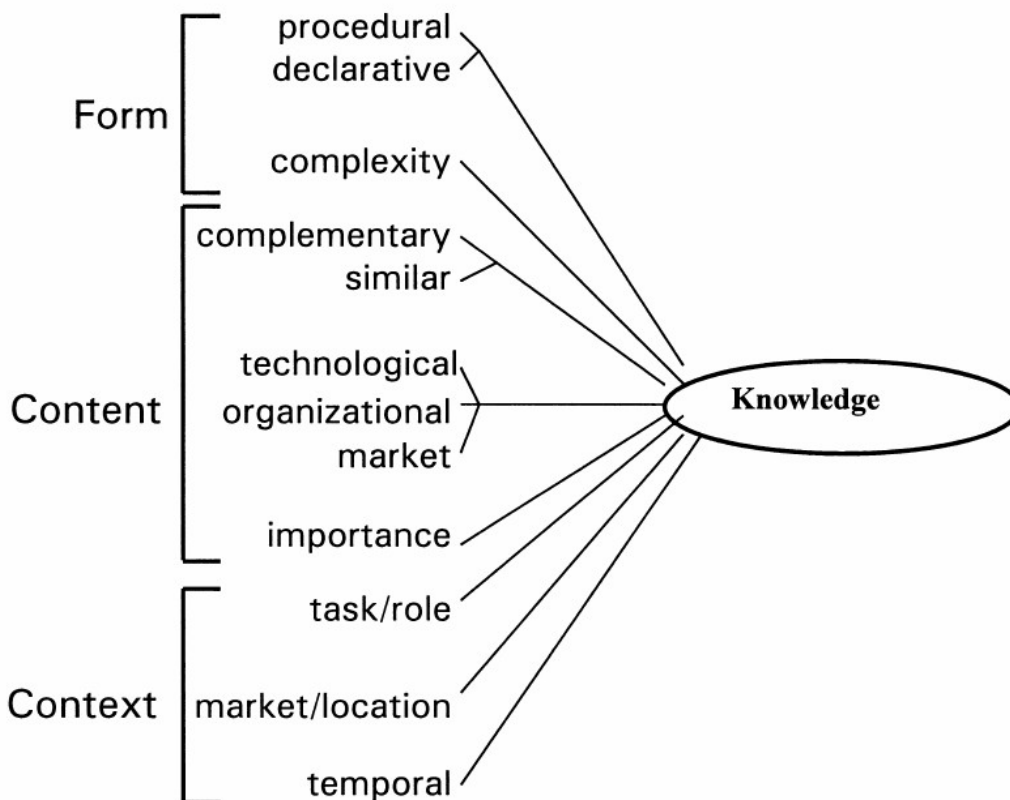
4R. Cantrell, “Patents intelligence from legal and commercial perspectives”, World Patent Information, Volume 19, 1997, pp. 251-264.

καινοτομίας:

- Έρευνα και κατανόηση των τάσεων στην επιστήμη και την τεχνολογία
- Έρευνα και κατανόηση των τάσεων της αγοράς, τις ανάγκες των δυνητικών αγοραστών και τις αλλαγές στο κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον και στις πιέσεις που ασκούνται.
- Αναγνώριση και αξιολόγηση των νέων ιδεών
- Φιλτράρισμα των νέων ιδεών
- Μάνατζμεντ του συνόλου των νέων ιδεών μιας δεδομένης χρονικής στιγμής και της καθεμίας ξεχωριστά σε κάθε στάδιο ανάπτυξής της

1.1: ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΓΝΩΣΗ

Οι έννοιες της καινοτομίας και της νέας γνώσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένες, αφού η νέα γνώση είναι αυτή που ουσιαστικά οδηγεί στην καινοτομία. Κατά τον P. C. Ensign (2000) η γνώση που αποκτάται μπορεί να διαχωριστεί και να ταξινομηθεί με διάφορους τρόπους.²

5R. Cantrell όπ.π., σελ. 251-264

2R. Cantrell όπ.π., σελ. 251-264

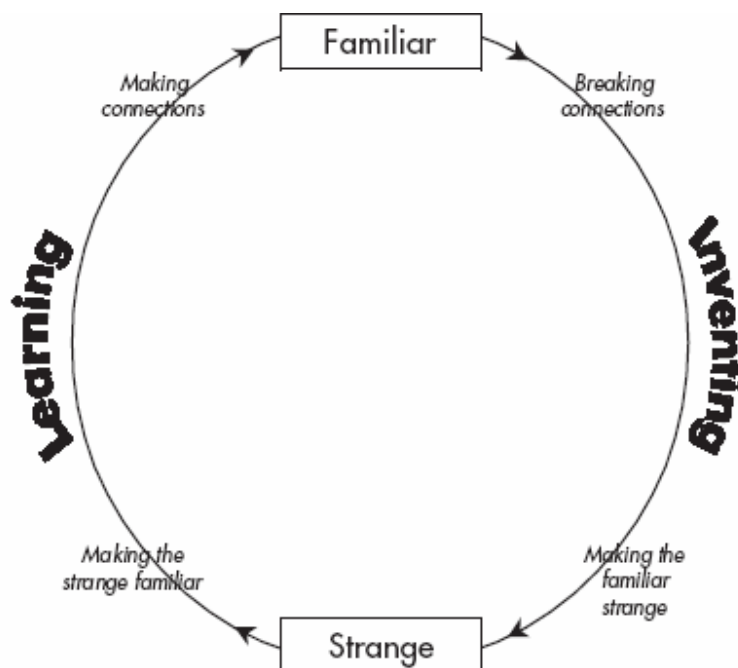

Πηγή: Prescott C. Ensign, (2000)

Διάγραμμα 1.5

Ορισμένοι τρόποι κατηγοριοποίησης της νέας γνώσης εμφανίζονται στο Διάγραμμα 1.5. Για παράδειγμα, βάσει του περιεχομένου της ένας διαχωρισμός είναι συμπληρωματική (complementary) ή παρόμοια (similar) της ήδη υπάρχουσας. Όσον αφορά την εφαρμογή της, μπορεί να ταξινομηθεί σε σχετική με το know – how¹, δηλαδή την αποδοτικότητα των διεργασιών (procedural) και σε σχετική με το know – what, δηλαδή την αποτελεσματικότητα των διεργασιών (declarative)². Επίσης, η νέα γνώση μπορεί να ταξινομηθεί βάσει της πολυπλοκότητά της. Ακόμη, η εν λόγω γνώση κατατάσσεται σε σχετική με τα οικονομικά, τεχνολογικά ή οργανωσιακά στοιχεία της επιχείρησης. Παράλληλα, όσον αφορά την εφαρμογή της, αυτή μπορεί να είναι άμεση ή να αναφέρεται στο μέλλον³.

Πηγή: Min

Basadur et al. (2006)

Διάγραμμα 1.6

Οι Min Basadur et al. (2006) υποστηρίζουν ότι η απόκτηση γνώσης (learning)

1R. Cantrell, “Patents intelligence from legal and commercial perspectives”, World Patent Information, Volume 19, 1997, pp. 251-264.

2R. Cantrell όπ.π., σελ. 251-264

3R. Cantrell όπ.π., σελ. 251-264

και η χρησιμοποίηση της νέας γνώσης (inventing) είναι τα δύο μέρη μιας συνεχούς διαδικασίας. Αυτό απεικονίζεται στο Διάγραμμα 1.6. Οι δύο αυτοί όροι δύνανται να θεωρηθούν ως δύο αντίθετες δυνάμεις, οι οποίες ταυτόχρονα τροφοδοτούν η μία την άλλη. Πιο αναλυτικά, η εφαρμογή της νέας γνώσης (inventing) νοείται ως διαδικασία που «σπάζει» τους συνδέσμους που προϋπάρχουν. Κάτι καθιερωμένο, δηλαδή, δίνει τη θέση του στο νεοεισερχόμενο. Αντίθετα, η μάθηση (learning) θεωρείται διεργασία δημιουργίας νέων δεσμών, αφού συνδέεται το άγνωστο (strange) με το ήδη κατανοητό και γνωστό (familiar).¹ Για παράδειγμα, κατά μήκος της αριστερής πλευρά του διαγράμματος υιοθετούνται νέες μέθοδοι παραγωγής και από τη δεξιά οι ήδη γνωστές εγκαταλείπονται και αντικαθίστανται από καινούριες. Ο αένας αυτός κύκλος ενδέχεται να αφορά καινοτομία προϊόντων / υπηρεσιών, διεργασιών, οργανωσιακή και ούτω καθεξής. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μάθηση, στα πλαίσια αυτά, μπορεί να οδηγεί απλά στην αντίληψη και την αντιμετώπιση των ίδιων φαινομένων από διαφορετική σκοπιά²

1.2 ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Οι τρόποι προσέγγισης και αντίληψης της καινοτομίας αλλάζουν διαχρονικά. Στη διεθνή βιβλιογραφία συναντιέται μια προσπάθεια απεικόνισης αυτών των αντιλήψεων με συγκεκριμένα μοντέλα³. Τα μοντέλα αυτά εξελίχθηκαν διαχρονικά. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1.7, έγινε διαδοχικά το πέρασμα από το τυχαίο και κατόπιν από το γραμμικό μοντέλο στο μοντέλο αλληλεπίδρασης, το οποίο ανταποκρίνεται περισσότερο στην πραγματικότητα⁴

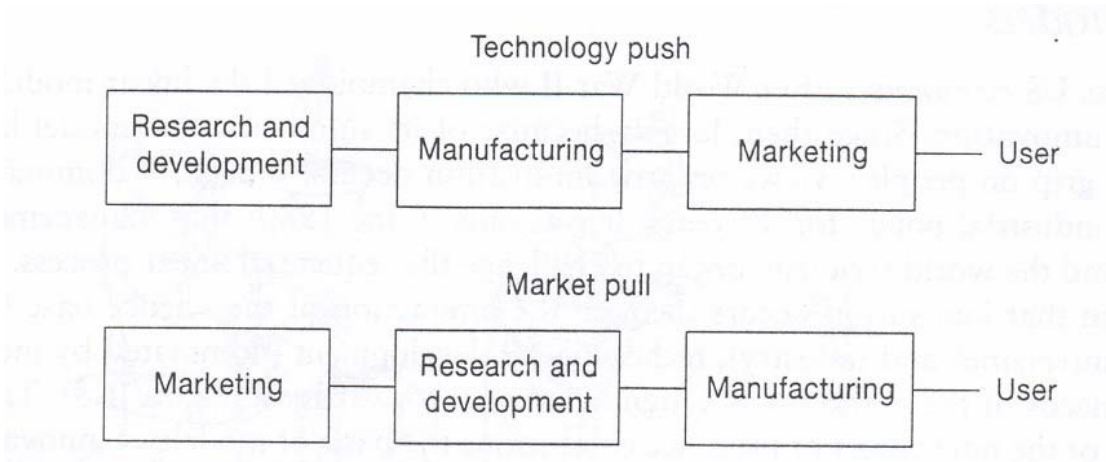
(α)

1H. Ernst, “Patent portfolios for strategic R&D planning”, Journal of Engineering and Technology Management, Volume 15, 1998, pp. 279-308

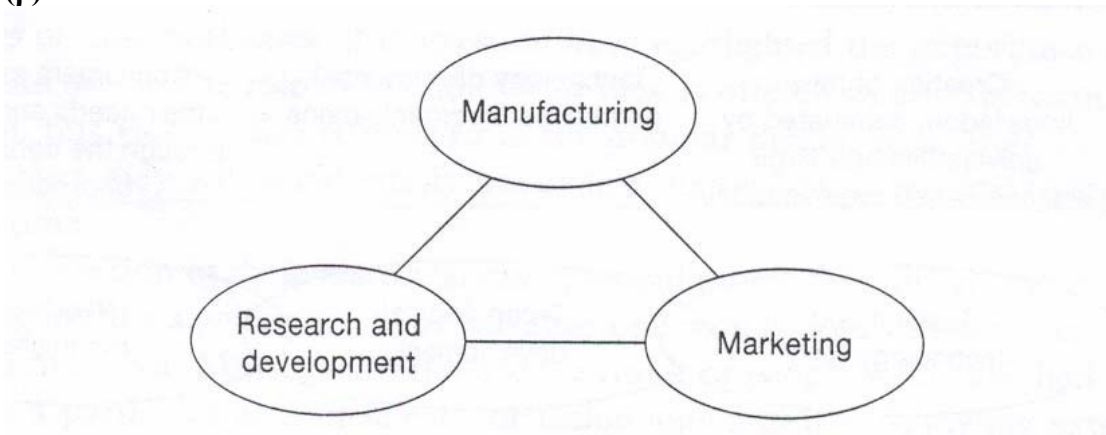
2H. Ernst όπ.π.,σελ. 279-308

3H. Ernst όπ.π.,σελ. 279-308

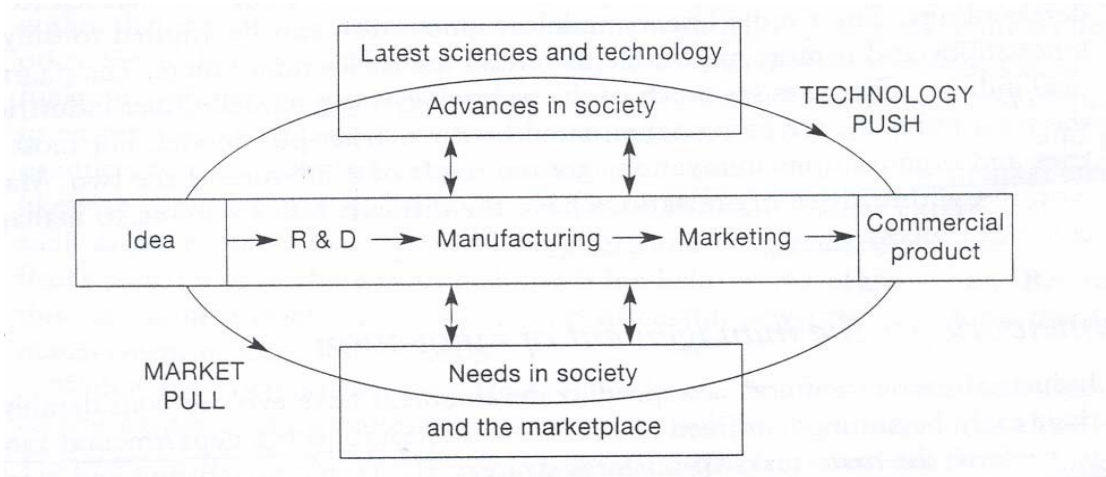
4H. Ernst, “Patent portfolios for strategic R&D planning”, Journal of Engineering and Technology Management, Volume 15, 1998, pp. 279-308

(β)

(γ)

(δ)

Πηγή: Paul Trott (1998)

Διάγραμμα 1.7 - Μοντέλα καινοτομίας¹

Πέρα από το τυχαίο μοντέλο, το οποίο υπονοεί ότι μια καινοτομία μπορεί να συμβεί τυχαία – αν και σύμφωνα με τον Pasteur (1880) η τύχη ευνοεί τα προετοιμασμένα μυαλά – το αρχικά αποδεκτό μοντέλο ήταν το γραμμικό.

Σύμφωνα με αυτό η καινοτομία αποτελείται από 3 βασικά διαδοχικά στάδια, όπως εικονίζεται στα Διαγράμματα 1.7 (α) και (β). Ιδιαίτερη έμφαση στην έρευνα και ανάπτυξη. Σε αυτό το μοντέλο υπάρχει σαφές σημείο εκκίνησης και τερματισμού και κάθε στάδιο διαδέχεται χρονικά το ένα το άλλο.

Αξιοσημείωτο είναι ότι στην περίπτωση αυτή δεν επικοινωνούν απαραίτητα όλα τα τμήματα μεταξύ τους.²

Την εξέλιξη αυτού αποτέλεσε το μοντέλο της ταυτόχρονης συνύπαρξης των τριών προαναφερθέντων λειτουργιών, όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1.7 (γ). Το μοντέλο αυτό τονίζει τον τρόπο που συμβαίνει κάτι. Συγκεκριμένα, ουσιώδη ρόλο παίζει η διατμηματική επικοινωνία και λιγότερο το τι πραγματοποιεί το κάθε τμήμα χωριστά. Το μοντέλο αυτό εισάγει την έννοια της κυκλικής πορείας της καινοτομίας, χωρίς δηλαδή συγκεκριμένα σημεία αρχής και τέλους. Το μοντέλο αυτό είναι πιο ρεαλιστικό από το γραμμικό.

Αυτό που τελικά επικράτησε ανταποκρινόμενο περισσότερο στην πραγματικότητα είναι το μοντέλο της αλληλεπίδρασης. Το μοντέλο αυτό συνδέει όλα τα προηγούμενα και εικονίζεται στο Διάγραμμα 1.7 (δ). Το μοντέλο αυτό λαμβάνει υπ' όψιν του ότι η καινοτομία είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των αναγκών της αγοράς, της κεκτημένης γνώσης και των δυνατοτήτων της επιχείρησης. Η αγορά και η δεδομένη γνώση είναι οι εξωτερικές εισροές, οι οποίες με τη συμβολή των πόρων της επιχείρησης μετατρέπουν την αρχική ιδέα σε τελικό προϊόν.³ Στο μοντέλο αυτό δεν υπάρχει σαφές ούτε μοναδικό σημείο εκκίνησης της καινοτομίας, αλλά πρόκειται για κυκλική τροχιά χωρίς εκκίνηση και τέλος.⁴

1.3: ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Οι μορφές της καινοτομίας είναι πολλές. Ιδιαίτερα γνωστές είναι η καινοτομία προϊόντων και υπηρεσιών και αυτή των διεργασιών. Η καινοτομία προϊόντων και υπηρεσιών αφορά νέα ή βελτιωμένα προϊόντα, όπως για παράδειγμα το κινητό τηλέφωνο ή υπηρεσίες όπως οι οικονομικές συναλλαγές μέσω κινητής τηλεφωνίας. Η καινοτομία διεργασιών αφορά νέες μεθόδους παραγωγής, δηλαδή νέα τεχνολογία. Επίσης, στις βασικές μορφές καινοτομίας είναι η οργανωσιακή. Παραδείγματά της είναι ένα νέο πληροφοριακό σύστημα, μια νέα μέθοδος κοστολόγησης και άλλα. Η καινοτομία μπορεί να αφορά το ίδιο το μάνατζμεντ της επιχείρησης. Λόγου χάρη η Διοίκηση Ολικής Ποιότητας (Total Quality Management) τα τελευταία χρόνια άλλαξε ριζικά τις την ως τότε αντίληψη για τον τρόπο διοίκησης των επιχειρήσεων. Ακόμη μπορεί να αφορά τον εφοδιασμό της επιχείρησης π.χ. συστήματα Άμεσου 1H. Ernst, “Patent portfolios for strategic R&D planning”, *Journal of Engineering and Technology Management*, Volume 15, 1998, pp. 279-308

2H. Ernst, “Patent information for strategic technology management”, *World Patent Information*, Volume 25, 2003, pp. 233-242

3H. Ernst *όπ.π.*,σελ. 279-308

4H. Ernst *όπ.π.*,σελ. 233-242

Χρόνου (Just-In-Time) ή το μάρκετινγκ μέσω νέων τεχνικών π.χ. άμεσο μάρκετινγκ (direct marketing)..1

Οι απόψεις διχάζονται ως προς το ποια από τις δυο μορφές καινοτομίας είναι σημαντικότερη. Η κλασική οικονομική θεωρία λαμβάνει πρωτίστως υπ' όψιν της την καινοτομία διεργασιών. Ωστόσο, η ιστορία έχει να επιδείξει βαθιές κοινωνικοπολιτιστικές τομές ως αποτέλεσμα καινοτομικών προϊόντων, όπως το αυτοκίνητο, το τηλέφωνο, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής και άλλα. Αντιστρόφως, σε εποχές οικονομικής και πολιτιστικής άνθισης έκαναν την εμφάνισή τους οι περισσότερες καινοτομίες προϊόντων και υπηρεσιών.

Πιο αναλυτικά, όσον αφορά τα καινοτομικά προϊόντα και υπηρεσίες, αυτά οδηγούν κατά κύριο λόγο στην αντικατάσταση των προγενέστερων και στοχεύουν στην ικανοποίηση νέων αναγκών. Ως καινοτομικά όμως λαμβάνονται και βελτιωμένα προϊόντα που ικανοποιούν επαρκέστερα προϋπάρχουσες ανάγκες, τα οποία και συναντώνται συχνότερα. Στην περίπτωση καινοτομικών προϊόντων και υπηρεσιών η εστίαση γίνεται στο τι παράγεται. Ο Schumpeter (1943) ορίζει τα εν λόγω προϊόντα και υπηρεσίες ως μη γνωστά στους καταναλωτές. 2

Η καινοτομία μπορεί να είναι παγκόσμια ή μπορεί να αφορά μια συγκεκριμένη χώρα ή συγκεκριμένη αγορά. Στις τελευταίες περιπτώσεις πρόκειται για διάχυση υπαρχόντων προϊόντων και υπηρεσιών³.

Το διάστημα μεταξύ ολοκληρωτικά νέου προϊόντος και απλά βελτιωμένου είναι παραπάνω από υπολογίσιμο. Συνεπώς διακρίνουμε βαθμούς καινοτομίας. Επίσης είναι φυσικό να δημιουργείται μια ασάφεια όσον αφορά τα κατώτερα όρια, δηλαδή ποια είναι η ελάχιστη απαιτούμενη διαφοροποίηση για να χαρακτηριστεί ένα προϊόν ως καινοτομικό. Η περίπτωση μιας επαναστατικής καινοτομίας περιέχει μεγαλύτερη αβεβαιότητα και απαιτεί μεγαλύτερες επενδύσεις. Στη σύγχρονη πραγματικότητα συναντιέται κυρίως η δεύτερη περίπτωση. Τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες μεταβάλλονται συνεχώς και από λίγο. Βέβαια, συχνά ένα προϊόν μπορεί να μεταβληθεί χωρίς αυτό να γίνει αντιληπτό από τους καταναλωτές ή τους εν δυνάμει καταναλωτές του. Αντίθετα, κάποιο άλλο, ενδέχεται να έχει τα ίδια τεχνικά χαρακτηριστικά, αλλά να γίνει αντιληπτό ως νέο μέσω κυρίως τεχνικών μάρκετινγκ⁴.

Όσον αφορά τις καινοτομικές διεργασίες, όπως προαναφέρθηκε, αυτές είναι οι νέες μέθοδοι παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών. Η έμφαση δίνεται στο πώς παράγεται κάτι. Πιο συγκεκριμένα, τεχνολογική καινοτομία είναι οι νέοι τρόποι παραγωγής. Επίσης, μπορεί να πρόκειται για νέα προϊόντα που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία. Σε αυτό ακριβώς έγκειται και ο ασαφής ενίοτε διαχωρισμός τους⁵.

1H. Ernst, "Patent information for strategic technology management", World Patent Information, Volume 25, 2003, pp. 233-242

2H. Ernst, "Patent information for strategic technology management", World Patent Information, Volume 25, 2003, pp. 233-242

3H. Ernst όπ.π.,σελ. 233-242

4H. Ernst όπ.π.,σελ. 233-242

5H. Ernst όπ.π.,σελ. 233-242

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Ο όρος «δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας» έχει διπλή σημασία. Καταρχάς, χρησιμοποιείται ως έχει, δηλαδή αναφέρεται σε εφευρέσεις και σε προϊόντα της ανθρώπινης διάνοιας, παράλληλα όμως επεκτείνεται για να δηλώσει και τα δικαιώματα βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας. Οι βασικές αρχές στις οποίες στηρίζονται τα πνευματικά δικαιώματα είναι ανεξάρτητες του τρόπου που αυτά κατοχυρώνονται και το νομικό καθεστώς που διέπει μια τέτοια διαδικασία. Ισχύουν διαχρονικά και σε κάθε περίπτωση.

Η πρώτη από τις δύο αρχές είναι η αυτή της αποκλειστικότητας (exclusivity). Συγκεκριμένα, ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων μπορεί να απαγορεύσει συγκεκριμένες ενέργειες σε τρίτους, όπως είναι η κατασκευή και η διανομή καινοτομικών προϊόντων / υπηρεσιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα πνευματικά δικαιώματα ενδέχεται να παρέχουν μονοπώλιο, αλλά δεν εξασφαλίζουν απαραίτητα και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η εμπορική επιτυχία εξαρτάται από όλη τη στρατηγική της επιχείρησης που λανσάρει την καινοτομία. Η κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων δεν παρέχει πλεονέκτημα στον κάτοχο, αλλά προβλέπει απαγορεύσεις στους υπόλοιπους.¹

Ο βαθμός που μπορεί ο κάτοχος να ελέγξει τον ανταγωνισμό μέσω της κατοχύρωσης των πνευματικών του δικαιωμάτων εξαρτάται μεταξύ άλλων και από τυχόν υπάρχοντα ή δυνητικά υποκατάστατα προϊόντα / υπηρεσίες στην αγορά, καθώς και από το είδος των πνευματικών δικαιωμάτων. Η κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων όχι μόνο επηρεάζεται από την αγορά αλλά ταυτόχρονα την επηρεάζει. Η αρχή της αποκλειστικότητας επιδρά στη δομή μιας δεδομένης αγοράς, διότι αποκλείει τρίτα μέρη από ορισμένες δραστηριότητες.²

Η δεύτερη αρχή είναι αυτή της εδαφικότητας (territoriality). Σύμφωνα με αυτή την αρχή τα πνευματικά δικαιώματα προστατεύονται μόνο στο έδαφος του κράτους, για το οποίο ο εφευρέτης ζήτησε την κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων του. Για παράδειγμα, αν πρόκειται για πατέντα, η οποία εκδόθηκε στην Ελλάδα, η εφεύρεση προστατεύεται μόνο εντός ελληνικών συνόρων και συνεπώς ένας ανταγωνιστής του κατόχου στην Ιταλία ή στις ΗΠΑ θα μπορεί να αντιγράψει την εφεύρεσή του, να την αναπαραγάγει και να την κυκλοφορήσει νόμιμα σε όποιο κράτος επιθυμεί, πλην της Ελλάδας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η εφαρμογή του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπαγορεύει την εναρμόνιση των αντίστοιχων των Κρατών Μελών, ωστόσο υπάρχουν διαφοροποιήσεις από κράτος σε κράτος. Συνεπώς τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του κατόχου των πνευματικών δικαιωμάτων καθορίζονται κυρίως από το ιδιαίτερο νομικό πλαίσιο της χώρας του. Σε αυτό ακριβώς έγκειται η αρχή της εδαφικότητας, δηλαδή ο γεωγραφικός περιορισμός της ισχύος των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων από τα σύνορα κάθε Κράτους Μέλους. Επιπρόσθετα, ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων μπορεί να απαγορεύσει την εισαγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων / υπηρεσιών στη χώρα που δραστηριοποιείται.³

1H. Ernst, “Patent information for strategic technology management”, World Patent Information, Volume 25, 2003, pp. 233-242.

2H. Ernst όπ.π.,σελ. 233-242

3P. Ganguli, “Intellectual property rights in transition”, World Patent Information, Volume 20, 1998, pp. 171-180.

2.1: ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων πραγματοποιείται με κύριο σκοπό να δώσει κίνητρο για έρευνα και ανάπτυξη και καινοτομία γενικότερα.

Τα πλεονεκτήματα που παραχωρούνται στον κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων, τον ωθούν στο να αφιερώσει χρόνο και χρήμα σε ερευνητικές δραστηριότητες. Η αποκλειστικότητα που προαναφέρθηκε, θέτει τον κάτοχο σε θέση υπεροχής έναντι του ανταγωνισμού.¹

Ένα κρίσιμο θέμα που μπαίνει στο σημείο αυτό είναι η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ ελεύθερου ανταγωνισμού και προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων. Προς αυτή την κατεύθυνση καταβάλλουν προσπάθειες πολλοί οικονομολόγοι και δικηγόροι. Ο τρόπος που τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επηρεάζουν τις αρχές της ελεύθερης αγοράς διαφοροποιείται από δικαίωμα σε δικαίωμα, λόγω του ότι καθένα από αυτά έχει διαφορετικό αντικειμενικό στόχο. Αν και δύσκολο, η ισορροπία αυτή μπορεί να επιτευχθεί εφόσον και οι δύο πλευρές έχουν ως κριτήριο το συμφέρον των καταναλωτών.

Αναφορικά με τους τρόπους κατοχύρωσης των πνευματικών δικαιωμάτων, ο γνωστότερος και ο συνηθέστερος είναι τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (patents), τα οποία είναι γνωστά και ως πατέντες. Η προστασία μέσω πατέντας εξασφαλίζει ένα προσωρινό δικαίωμα αποκλειστικότητας σχετικά με ένα νέο προϊόν / υπηρεσία ή διεργασία. Απαγορεύεται η εκμετάλλευση του καινοτομικού προϊόντος ή διεργασίας από τρίτους. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται ένα είδος μονοπωλίου. Ο βαθμός που ο κάτοχος μπορεί να εκμεταλλευτεί το μονοπώλιο σε επίπεδο τιμών εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά του κλάδου του εκάστοτε προϊόντος και από τη σημασία που δίνουν οι καταναλωτές στην εκάστοτε καινοτομία.²

Ένας άλλος τρόπος κατοχύρωσης των πνευματικών δικαιωμάτων είναι το συγγραφικό δικαίωμα (copyright). Αυτό εξασφαλίζει μία προσωρινή αποκλειστικότητα σχετικά με την αυθεντική μορφή της έκφρασης μια ιδέας. Οι ιδέες, οι πληροφορίες και τα γεγονότα μπορούν προφανώς να διακινούνται ελεύθερα. Αυτό που προστατεύεται ενάντια στην ανεξέλεγκτη αναπαραγωγή είναι η αυθεντική μορφή με την οποία τα παραπάνω αρχικά διατυπώθηκαν.

Σε αντίθεση με τις πατέντες, το συγγραφικό δικαίωμα (copyright) δεν εξασφαλίζει προστασία έναντι της αντιγραφής. Επίσης, οι ιδέες που υπόκεινται σε αυτό μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τρίτους για την παραγωγή προϊόντων που στη συνέχεια θα προωθηθούν στην αγορά ή ακόμα ένα καινοτομικό προϊόν να ενσωματωθεί σε ένα άλλο. Γίνεται, επομένως αντιληπτό ότι εδώ δε δημιουργείται κανένα είδους μονοπώλιο, όπως συνέβαινε με τις πατέντες. Μονοπώλιο ενδέχεται να υπάρξει στην ακραία περίπτωση απουσίας υποκατάστατων από την αγορά.³

Εκτός από τους παραπάνω τρόπους, τα πνευματικά δικαιώματα προστατεύονται και με εμπορικά σήματα (trade marks), τα οποία εξασφαλίζουν αποκλειστική χρήση μιας συγκεκριμένης επωνυμίας

1P. Ganguli όπ.π.,σελ. 171-180

2P. Ganguli, “Intellectual property rights in transition”, World Patent Information, Volume 20, 1998, pp. 171-180

3P. Ganguli, “Intellectual property rights in transition”, World Patent Information, Volume 20, 1998, pp. 171-180

(brand name). Ο κάτοχος του εμπορικού σήματος απαγορεύει τη χρησιμοποίηση του ίδιου ή παρόμοιων σημάτων σε ανταγωνιστικά προϊόντα. Η επωνυμία στα προϊόντα είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος απόκτησης και διατήρησης σημαντικού μεριδίου αγοράς και κερδοφορίας. Αυτό συμβαίνει, διότι η επωνυμία δημιουργεί εμπιστοσύνη στον καταναλωτή σχετικά με την προέλευση του προϊόντος / υπηρεσίας, η οποία εγγυάται για την ποιότητά του και για την παροχή εξυπηρέτησης μετά την πώληση εφόσον χρειαστεί.

Επιπρόσθετα, τα βιομηχανικά σχέδια (industrial designs) έχουν σκοπό την κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων. Αυτά παραχωρούν προσωρινή αποκλειστικότητα σχετικά με την εξωτερική μορφή και το σχήμα ενός προϊόντος.¹ Σε ορισμένα νομοθετικά συστήματα το νομικό πλαίσιο για τα βιομηχανικά σχέδια είναι αυτόνομο, ενώ σε άλλα δανείζεται τους νόμους περί πατεντών ή συγγραφικού δικαιώματος (copyright). Σε κάθε περίπτωση, οι νόμοι περί βιομηχανικών σχεδίων (industrial designs) έχουν στόχο να δώσουν κίνητρα για παραγωγή προϊόντων υψηλής αισθητικής. Γίνεται αντιληπτό ότι η ένταση του κινήτρου εξαρτάται από τη διάθεση των καταναλωτών να πληρώσουν παραπάνω για τα αισθητικά χαρακτηριστικά των προϊόντων που θα αγοράσουν. Σε πρώτη όψη το βιομηχανικό σχέδιο μπορεί να θεωρηθεί ως ένα εργαλείο του μάρκετινγκ και τίποτα παραπάνω. Στην ουσία του όμως, η εξωτερική μορφή ενός προϊόντος εμμέσως εγγυάται για την ποιότητα και την αξιοπιστία του.²

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία Οι διεθνείς συμβάσεις

Η διεθνής προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων επιτυγχάνεται με τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης, τη Διεθνή Σύμβαση Ρώμης, τη Συμφωνία TRIPS, καθώς και με τις Συνθήκες Internet. Τα θεμέλια για τη διεθνή προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας τέθηκαν το 1886 με την υπογραφή της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών

και καλλιτεχνικών έργων, η οποία στηρίζεται στη γνωστή αρχή της εξομοίωσης (εθνικής μεταχείρισης) των ξένων δημιουργών ή έργων που προστατεύονται από τη Σύμβαση προς τους υπηκόους της χώρας όπου ζητείται η προστασία. Η τελευταία αναθεώρηση της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης έγινε στο Παρίσι το 1971 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το **N.100/1975 (ΦΕΚ Α΄ 162)**.³

Η αναγνώριση των συγγενικών δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο έγινε με τη **Διεθνή Σύμβαση Ρώμης (1961)** που προστατεύει τις τρεις βασικές κατηγορίες δικαιούχων, δηλαδή τους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες, τους παραγωγούς

11. Govaere, “The use and abuse of intellectual property rights in E.C. law”,
Sweet and Maxwell, 1996,σελ 169

20π

31. Govaere, “The use and abuse of intellectual property rights in E.C. law”,
Sweet and Maxwell, 1996,σελ. 169

φωνογραφημάτων και τους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς. Η Ελλάδα κύρωσε τη Διεθνή Σύμβαση Ρώμης με το **N.2054/1992 (ΦΕΚ Α' 104)**.

Η **Συμφωνία TRIPS** (Συμφωνία για τα Δικαιώματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας στον τομέα Εμπορίου) περιλαμβάνεται στην Τελική Πράξη του Γύρου της Ουρουγουάης (Μαρακές 1994) που κυρώθηκε από την Ελλάδα με το **N.2290/1995 (ΦΕΚ Α' 28)**. Η Συμφωνία TRIPS άρχισε να δεσμεύει τα περισσότερα κράτη την 1η Ιανουαρίου 1996 και έχει ευρύ πεδίο εφαρμογής, γιατί καλύπτει τόσο τη βιομηχανική όσο και την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα που βρίσκονται στο επίκεντρο των διεθνών οικονομικών σχέσεων στο πεδίο δράσης του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ).¹

Ιστορικό γεγονός για τη διεθνή προστασία της πνευματικής και των συγγενικών δικαιωμάτων ήταν η **Διπλωματική Διάσκεψη Γενεύης** που πραγματοποιήθηκε 2-20 Δεκεμβρίου 1996 στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας (WIPO) και οδήγησε στη ψήφιση δύο νέων Διεθνών Συνθηκών. Πρόκειται για την **Συνθήκη WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία** και τη **Συνθήκη WIPO για τις ερμηνείες-εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα**. Με το **N.3184/2003 (ΦΕΚ Α' 228/26.9.2003)**

Το κοινοτικό κεκτημένο

Στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων έχουν εκδοθεί οκτώ κοινοτικές οδηγίες που αποτελούν το κοινοτικό κεκτημένο.

- α) **Οδηγία 91/250/ΕΟΚ** για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.
- β) **Οδηγία 92/100/ΕΟΚ** σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας (κωδικοποίηση με Οδηγία 2006/115).
- γ) **Οδηγία 93/83/ΕΟΚ** περί συντονισμού ορισμένων κανόνων όσον αφορά το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα που εφαρμόζονται στις δορυφορικές ραδιο-τηλεοπτικές μεταδόσεις και την καλωδιακή αναμετάδοση.
- δ) **Οδηγία 93/98/ΕΟΚ** περί εναρμονίσεως της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων (κωδικοποίηση με Οδηγία 2006/116).
- ε) **Οδηγία 96/9/ΕΟΚ** για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων.
- στ) **Οδηγία 2001/29/ΕΚ** για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία των πληροφοριών.
- ζ) **Οδηγία 2001/84/ΕΚ** σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού ενός πρωτοτύπου έργου τέχνης²
- η) **Οδηγία 2004/48/ΕΚ** σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας³

1.γ. Η εθνική νομοθεσία

Η ισχύουσα νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα βασίζεται στο **N.2121/1993 (ΦΕΚ Α' 25/4.3.1993)**, όπως έχει μεταγενέστερα τροποποιηθεί ιδίως με το άρθρο 81 **N.3057/2002 (ΦΕΚ Α' 239/ 2002)** που εναρμόνισε την εθνική νομοθεσία με την Οδηγία 2001/29 για την προστασία του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας καθώς και με τα άρθρα 1, 2 και 4 **N.3524/2007 (ΦΕΚ Α' 15/ 26.1.2007)** που

11. Govaere, "The use and abuse of intellectual property rights in E.C. law",

Sweet and Maxwell, 1996,σελ. 169

21. Govaere, "The use and abuse of intellectual property rights in E.C. law",

Sweet and Maxwell, 1996,σελ. 169

3A. B. Jaffe, J. Lerner, "Innovation and its discontents", Princeton University

Press, 2004,σελ 226

εναρμονίζει την εθνική νομοθεσία με την Οδηγία 2001/84 για το δικαίωμα παρακολούθησης και την Οδηγία 2004/48 για την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας.¹

Η έννοια του έργου

Στο πεδίο εφαρμογής της πνευματικής ιδιοκτησίας ανήκουν τα έργα ως άυλα αγαθά. Η αρχή αυτή είναι θεμελιώδης. Η πνευματική ιδιοκτησία δεν προστατεύει τον υλικό φορέα πάνω στον οποίο το έργο είναι ενσωματωμένο. Το βιβλίο ως υλικό αντικείμενο βρίσκεται έξω από το πεδίο της πνευματικής ιδιοκτησίας, σε αντίθεση με το λογοτεχνικό ή επιστημονικό έργο που έχει εγγραφεί πάνω στον υλικό φορέα. Στο άρθρο 17 Ν.2121/1993 ρητά προβλέπεται ότι η μεταβίβαση της κυριότητας του υλικού φορέα πάνω στον οποίο έχει ενσωματωθεί το έργο δεν επιφέρει μεταβίβαση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και δεν παρέχει στο νέο κτήτορα εξουσίες εκμετάλλευσης του έργου, εκτός αν έχει συμφωνηθεί το αντίθετο. Κατά συνέπεια, ο αγοραστής ενός βιβλίου αποκτά την κυριότητα στον υλικό φορέα, αλλά δεν αποκτά καμία από τις εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία.²

Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία «Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή...» (άρθρο 2§1 Ν.2121/ 1993). Από τον ορισμό αυτό συνάγεται ότι προστατεύεται το έργο το οποίο πηγάζει από το ανθρώπινο πνεύμα και είναι αποτέλεσμα πνευματικής δημιουργίας που προέρχεται από τον άνθρωπο. Ο νόμος δίνει μία ενδεικτική απαρίθμηση των έργων (άρθρο 2§1 Ν.2121/1993) και έτσι δεν αποκλείεται η προστασία και άλλων πνευματικών δημιουργημάτων, πέρα από όσα ρητά αναφέρονται στη σχετική ρύθμιση.³

Πρέπει να διευκρινισθεί ότι για την παρεχόμενη από το νόμο προστασία στην πνευματική ιδιοκτησία θεμελιώδης είναι η διάκριση μεταξύ μορφής και ιδέας. Παρά τις αμφιβολίες και τους προβληματισμούς που κατά καιρούς διατυπώθηκαν, ο διαχωρισμός αυτός αποτελεί βασικό κανόνα για τον καθορισμό των ορίων της πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ιδέα είναι ελεύθερη και προσιτή στον καθένα, αποτελεί κοινό κτήμα και δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας παρά μόνο αν πάρει ορισμένη μορφή. Στο πνεύμα αυτό δεν προστατεύονται οι διαδικασίες, οι μέθοδοι λειτουργίας και οι μαθηματικές έννοιες αυτές καθαυτές (άρθρο 9§2 Συμφωνίας TRIPS και άρθρο 2 της Συνθήκης για την Πνευματική Ιδιοκτησία). Η πνευματική ιδιοκτησία μόνο τη μορφή μπορεί να προστατεύσει και με την έννοια αυτή τα επιστημονικά έργα αποτελούν αντικείμενο προστασίας, τόσο από την εθνική νομοθεσία, όσο και από τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης (άρθρο 2§1 Ν.2121/1993 και άρθρο 2§1 Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης). Οι καλλιτεχνικές, εμπορικές ή πολιτικές ιδέες, ο ανθρώπινος τύπος, η μέθοδος διδασκαλίας, οι κανόνες ενός παιγνιδιού δεν προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία. Σε κάθε περίπτωση η προστασία της ιδέας κατά τις διατάξεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας θα ερχόταν σε αντίθεση με το αίσθημα του δικαίου, αλλά και με το σκοπό της προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία που δεν έχει στόχο να δημιουργήσει μονοπώλιο. Η ιδέα ανήκει, πράγματι, σε όλους, ο τρόπος, όμως, με τον οποίο διατυπώνεται η έμπνευση και το συναίσθημα του καλλιτέχνη ή ο τρόπος με τον οποίο καταγράφεται μία θεωρία, ανήκουν αποκλειστικά στην ατομικότητα του κάθε δημιουργού ή του επιστήμονα και αυτά ακριβώς τα στοιχεία προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία.⁴

1A. B. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 226

2A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 226

3A. B. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 226

4A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 226

Η διάκριση μεταξύ μορφής και ιδέας εφαρμόζεται ρητά και στα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή (H/Y). Η προστασία με την πνευματική ιδιοκτησία παρέχεται σε κάθε μορφή έκφρασης ενός προγράμματος H/Y και δεν εκτείνεται στις ιδέες και στις αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο του προγράμματος, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασύνδεσής του (άρθρο 2§3 Ν.2121/1993, άρθρο 1§2 Οδηγίας 91/250 και άρθρο 4 της Συνθήκης για την Πνευματική Ιδιοκτησία).¹

II.γ. Πρωτοτυπία

Η πρωτοτυπία αποτελεί βασική προϋπόθεση της προστασίας. Η έννοια της πρωτοτυπίας διαμορφώθηκε κυρίως από την επιστήμη και τη νομολογία γιατί στη νομοθεσία κατά κανόνα δεν περιλαμβάνεται σχετικός ορισμός. Το ελληνικό δίκαιο εντάσσεται στο ευρωπαϊκό (ηπειρωτικό) σύστημα προστασίας. Κατά συνέπεια η πρωτοτυπία προσδιορίζεται με βάση το υποκειμενικό κριτήριο που αποσκοπεί στη διατήρηση του προσωπικού δεσμού μεταξύ του δημιουργού και του έργου.

Η εθνική νομοθεσία (άρθρα 1§1 και 6§1 Ν.2121/1993) στηρίζεται στην παραδοσιακή αρχή ότι αρχικός δικαιούχος είναι ο δημιουργός φυσικό πρόσωπο με συνέπεια η πρωτοτυπία να είναι αποτέλεσμα της προσωπικής συμβολής του δημιουργού χάρη στην οποία το έργο παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερη ατομικότητα, έτσι ώστε να διακρίνεται από τα διανοητικά προϊόντα της καθημερινότητας. Η ατομικότητα πολλές φορές βασίζεται στην έννοια της στατιστικής μοναδικότητας και σε ορισμένες περιπτώσεις γίνεται αναφορά στο στοιχείο του δημιουργικού ύψους. Σύμφωνα με τη νομολογία ένα έργο είναι πρωτότυπο με την έννοια ότι κάτω από όμοιες συνθήκες και με όμοιους στόχους κανένας άλλος δεν θα δημιουργούσε ένα όμοιο έργο.

Η πρωτοτυπία διακρίνεται από το στοιχείο του νέου. Το έργο για να είναι πρωτότυπο δεν χρειάζεται να είναι νέο. Η πρωτοτυπία είναι έννοια υποκειμενική (προσωπική συμβολή του δημιουργού, ατομικότητα) και αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προστασία με την πνευματική ιδιοκτησία, ενώ το στοιχείο του νέου στηρίζεται σε κριτήρια αντικειμενικά (ύπαρξη άλλου όμοιου πνευματικού δημιουργήματος) και δεν αποτελεί προϋπόθεση της προστασίας.²

Κατά συνέπεια η πρωτοτυπία αποτελεί βασική προϋπόθεση της προστασίας και αναπόφευκτα η έννοια αυτή μεταβάλλεται ανάλογα με τα πολιτιστικά και κοινωνικά δρώμενα της κάθε εποχής. Παρόλα αυτά, το στοιχείο της προσωπικής συμβολής του δημιουργού, της ατομικότητας και της μοναδικότητας του δημιουργήματος ανταποκρίνεται περισσότερο στη δομή της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως έχει μέχρι τώρα διαμορφωθεί στο εθνικό δίκαιο.³

Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, ο νόμος δίνει μία ενδεικτική απαρίθμηση των έργων. Η απαρίθμηση αυτή καλύπτει τις πιο βασικές κατηγορίες έργων, αλλά ο ενδεικτικός χαρακτήρας υποδηλώνει ότι οποιοδήποτε πνευματικό δημιούργημα, εφόσον εμφανίζει πρωτοτυπία, μπορεί να χαρακτηριστεί ως έργο προστατευόμενο, ανεξάρτητα από το αν περιλαμβάνεται ή όχι στη διάταξη του άρθρου 2§1Ν.2121/1993.

Τα έργα που αναφέρονται στην ενδεικτική απαρίθμηση είναι οι μουσικές συνθέσεις, τα θεατρικά έργα, οι χορογραφίες, οι παντομίμες, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών (έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, χαρακτικά έργα, λιθογραφίες), τα αρχιτεκτονικά έργα, οι φωτογραφίες τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, οι εικονογραφήσεις, οι χάρτες και τα τρισδιάστατα έργα που έχουν σχέση με τη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη. Στο νόμο διευκρινίζεται, επίσης, ότι προστατεύονται τόσο τα έργα του γραπτού, όσο και του προφορικού λόγου.

1Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 226

2Μ. Schmiemann, “The link between R&D, inventions and innovations in Europe”, World Patent Information, Volume 27, 1999, pp. 43-45

3Μ. Schmiemann όπ.π., σελ. 43-45

Η τάση διεύρυνσης του έργου στην ψηφιακή εποχή είναι σαφής. Η έννοια της πρωτοτυπίας και η ενδεικτική απαρίθμηση δίνουν τη δυνατότητα προσαρμογής του έργου στο νέο τεχνολογικό περιβάλλον με βάση τα κριτήρια που ισχύουν σε κάθε έννομη τάξη.

Κατά συνέπεια οι καλλιτεχνικές παραγωγές που δημιουργούνται με τη βοήθεια Η/Υ, όπως μουσικές συνθέσεις, μεταφράσεις, εικόνες, φωτογραφίες, εικαστικά έργα, κινούμενα σχέδια, χάρτες κ.λ.π., αποτελούν αντικείμενο προστασίας, αν πληρούνται οι αναγκαίες προϋποθέσεις και κυρίως αν εμφανίζουν πρωτοτυπία. Το ίδιο ισχύει και για τα έργα εικονικής πραγματικότητας. Σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και η ιστοσελίδα μπορεί να υπαχθεί στην έννοια του έργου. Στην έννοια του έργου υπάγονται και τα πολυμέσα (multimedia).

Θεμελιώδης αρχή του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι η **ανεξαρτησία της προστασίας από την αξία και τον προορισμό του έργου**. Το έργο προστατεύεται ανεξάρτητα από την αισθητική ή καλλιτεχνική αξία του, ανεξάρτητα από τον παράνομο ή ανήτικο χαρακτήρα του και ανεξάρτητα από τον προορισμό του.

Τα επίσημα κείμενα με τα οποία εκφράζεται η άσκηση πολιτειακής αρμοδιότητας δεν αποτελούν αντικείμενο προστασίας γιατί έχουν σκοπό να λάβουν ευρύτερη δημοσιότητα και κυκλοφορία χάρη του δημοσίου συμφέροντος (άρθρο 5§2 Ν.2121/1993). Οι νόμοι, τα διατάγματα, οι εγκύκλιοι, οι υπουργικές αποφάσεις, οι διοικητικές πράξεις, οι αποφάσεις των δικαστηρίων και γενικά τα νομοθετικά, διοικητικά ή δικαστικά κείμενα που προέρχονται από τα όργανα της Πολιτείας και έχουν σκοπό να εκφράσουν την πολιτειακή βούληση δεν αποτελούν αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας, εκτός αν έχουν πάρει τη μορφή συλλογής ή μπορούν να ενταχθούν στην έννοια του παράγωγου έργου.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης σε διοικητικά έγγραφα γίνεται με την επιφύλαξη ύπαρξης των τυχόν δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας (άρθρο 5§5 Ν.2690/1999 ΦΕΚ Α' 45/ 1999) και ότι γενικότερα οι νομοθετικές ρυθμίσεις για περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα δεν εφαρμόζονται σε έγγραφα για τα οποία τρίτοι ή φορείς του δημοσίου τομέα έχουν δικαίωμα πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας (άρθρο 3§1 στοιχείο 2 Ν.3448/2006 ΦΕΚ Α' 57/2006 και άρθρο 1§2 στοιχείο β Οδηγίας 2003/98 ΕΕΕΚ L 345/90/ 31.12.2003).²

Οι ειδήσεις δεν αποτελούν, επίσης, αντικείμενο προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία γιατί δεν συγκεντρώνουν τα βασικά χαρακτηριστικά του έργου. Η απλή είδηση ως γεγονός δεν προστατεύεται γιατί δεν καλύπτεται η προϋπόθεση της πρωτοτυπίας. Το άρθρο, όμως, ενός δημοσιογράφου αποτελεί αντικείμενο προστασίας, εφόσον παρουσιάζει τα στοιχεία της πνευματικής δημιουργίας. Οι ειδήσεις, βέβαια, μπορούν να προστατευθούν με τις διατάξεις για τον αθέμιτο ανταγωνισμό, εφόσον συντρέχουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις.³

Τα απλά γεγονότα ή στοιχεία, όπως ιστορικά γεγονότα, βιβλιογραφία, δεν αποτελούν αυτά καθαυτά αντικείμενο της προστασίας γιατί δεν υπάρχει το στοιχείο της πρωτοτυπίας. Αν, όμως, πάρουν τη μορφή συλλογής μπορούν να προστατευθούν, εφόσον η επιλογή ή η διεύθυνση του περιεχομένου τους εμφανίζει πρωτοτυπία (άρθρο 2§2 Ν.2121/1993).⁴

1M. Schmiemann, “The link between R&D, inventions and innovations in Europe”, World Patent Information, Volume 27, 1999, pp. 43-45

2M. Schmiemann, “The link between R&D, inventions and innovations in Europe”, World Patent Information, Volume 27, 1999, pp. 43-45

3M. Schmiemann όπ.π., σελ. 43-45

Η προστασία δεν εκτείνεται, επίσης, και στις **εκφράσεις λαϊκής παράδοσης** γιατί τις πιο πολλές φορές έχει παρέλθει η διάρκεια προστασίας, οπότε αποτελούν κοινό κτήμα.

Οι απρόσωπες, ανώνυμες και άυλες αυτές δημιουργίες αποτελούν την πολιτιστική μας κληρονομιά, μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά μέσα σε μια κοινωνική ομάδα, χωρίς να είναι δυνατό να προσδιοριστεί ο αρχικός δικαιούχος. Άλλωστε, και η διάρκεια προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία έχει λήξει. Οι εκφράσεις λαϊκής παράδοσης μπορούν, όμως, να προστατευθούν ως συλλογή π.χ. ανθολογία λαϊκών παραμυθιών, εφόσον υπάρχει πρωτοτυπία ως προς την επιλογή ή τη διευθέτηση του περιεχομένου τους. Επίσης, μπορούν να προστατευθούν με τη μορφή παραγώγων έργων π.χ. μετάφραση ή διασκευή λαϊκού παραμυθιού, διασκευή δημοτικής μουσικής κ.λ.π.¹

Ιδιαίτερη σημασία έχει η προστασία των προγραμμάτων Η/Υ ως έργων λόγου, γιατί αποτελούν βασικό στοιχείο διακίνησης του περιεχομένου. Η Οδηγία 91/250 θέσπισε το νομικό πλαίσιο για την υπαγωγή των προγραμμάτων Η/Υ στην πνευματική ιδιοκτησία.²

Ο Ν.2121/ 1993 σε εφαρμογή της Οδηγίας αυτής περιλαμβάνει ρητά τα προγράμματα Η/Υ μεταξύ των προστατευόμενων έργων. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 2§3 θεωρούνται ως έργα λόγου προστατευόμενα με την πνευματική ιδιοκτησία τα προγράμματα Η/Υ και το προπαρασκευαστικό υλικό του σχεδιασμού τους. Η έννοια του προγράμματος Η/Υ δεν προσδιορίζεται στο νόμο, αλλά αφήνεται στην επιστήμη να αποδώσει το σχετικό ορισμό. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται η δυνατότητα προσαρμογής της έννοιας στις εξελίξεις της πληροφορικής. Ο όρος πρόγραμμα Η/Υ σημαίνει μια σειρά εντολών που έχουν σκοπό να επιτρέψουν στη συσκευή επεξεργασίας πληροφοριών, δηλαδή στον Η/Υ, να εκτελέσει ή να πετύχει ορισμένες λειτουργίες ή ορισμένα αποτελέσματα. Στην έννοια του προγράμματος Η/Υ περιλαμβάνονται κάθε μορφής προγράμματα. Το προπαρασκευαστικό υλικό του σχεδιασμού τους προστατεύεται μόνο αν οδηγεί στην κατάρτιση ενός προγράμματος Η/Υ, όταν, δηλαδή, η φύση της προπαρασκευαστικής εργασίας είναι τέτοια ώστε το πρόγραμμα να μπορεί να προκύψει από αυτήν σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο, π.χ. διάγραμμα ροής ή περιγραφή ενός προγράμματος.³

Σύμφωνα με την αρχή της διάκρισης μεταξύ μορφής και ιδέας, δεν προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία, οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο του προγράμματος Η/Υ, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασύνδεσής τους. Τα συστήματα διασύνδεσης είναι τα στοιχεία εκείνα τα οποία εξασφαλίζουν τη διασύνδεση και την επικοινωνία του προγράμματος με άλλο πρόγραμμα ή με άλλο hardware, καθώς και με τους χρήστες. Προϋπόθεση της προστασίας των προγραμμάτων Η/Υ είναι η πρωτοτυπία τους. Σύμφωνα με το νόμο, ένα πρόγραμμα Η/Υ θεωρείται πρωτότυπο, εφόσον είναι προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού του (άρθρο 2§3 Ν.2121/1993).

Ως δημιουργός ενός προγράμματος Η/Υ θεωρείται, σύμφωνα με το γενικό κανόνα που ισχύει στο ελληνικό δίκαιο, το φυσικό πρόσωπο που έχει δημιουργήσει το πρόγραμμα. Εάν το πρόγραμμα Η/Υ δημιουργήθηκε από ομάδα φυσικών προσώπων εφαρμόζονται οι διατάξεις που ισχύουν για τα έργα συνεργασίας ή για τα συλλογικά έργα. Η κοινοτική Οδηγία αφήνει στα κράτη-μέλη τη δυνατότητα να ορίσουν ως υποκείμενο του δικαιώματος ένα νομικό πρόσωπο, εφόσον αυτό επιτρέπεται από τη

4M. Schmiemann όπ.π., σελ. 43-45

1M. Schmiemann, “The link between R&D, inventions and innovations in Europe”, World Patent Information, Volume 27, 1999, pp. 43-45

2M. Schmiemann όπ.π., σελ. 43-45

3Π. Ι. Κανελλόπουλος, “Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, 4η έκδοση, Εκδόσεις Σάκουλα, 2003, σελ 229

νομοθεσία του κράτους-μέλους (άρθρο 2§1 Οδηγίας 91/250). Το ελληνικό δίκαιο βασίζεται στην αρχή της αλήθειας και κατά συνέπεια **το νομικό πρόσωπο μόνο δευτερογενώς μπορεί να αποκτήσει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας σε πρόγραμμα Η/Υ.1**

Όταν ένα πρόγραμμα Η/Υ δημιουργείται **από μισθωτό σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας του** ή σύμφωνα με τις οδηγίες του εργοδότη του, το περιουσιακό δικαίωμα μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στον εργοδότη, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία μεταξύ εργαζόμενου και εργοδότη.

Στη νομοθεσία δεν προβλέπεται ειδική ρύθμιση για το πρόγραμμα Η/Υ το οποίο δημιουργείται **στο πλαίσιο παραγγελίας που έχει χαρακτήρα σύμβασης μίσθωσης έργου**. Σύμφωνα με το γενικό κανόνα αποκτά κατά τρόπο πρωτογενή την πνευματική ιδιοκτησία ο αρχικός δημιουργός του έργου, Σύμφωνα με το γενικό κανόνα αποκτά κατά τρόπο πρωτογενή την πνευματική ιδιοκτησία ο αρχικός δημιουργός του έργου, δηλαδή εκείνος που δέχθηκε και εκτέλεσε την παραγγελία, ενώ εκείνος που έδωσε την παραγγελία μόνο δευτερογενώς μπορεί να αποκτήσει το σχετικό δικαίωμα.

Για τα προγράμματα Η/Υ το άρθρο 10§2 Ν.2121/1993 καθιερώνει το **τεκμήριο** ότι δικαιούχος της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο του οποίου το όνομα ή η επωνυμία εμφανίζεται πάνω στον υλικό φορέα κατά τον τρόπο που συνήθως χρησιμοποιείται για την ένδειξη του δικαιούχου. Το τεκμήριο αυτό είναι μαχητό και διευκολύνει την απόδειξη του υποκείμενου του δικαιώματος σε περίπτωση που υπάρχει πλειονότητα δημιουργών ή όταν η απόδειξη της δευτερογενούς κτήσης του δικαιώματος εμφανίζει πρακτικές δυσκολίες.²

Υφίσταται προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας στην περίπτωση παράνομης αντιγραφής προγράμματος Η/Υ και ειδικότερα σε κάθε αναπαραγωγή, εναποθήκευση του προγράμματος σε δίσκο, σε CD-ROM και σε δισκέτες και γενικά σε κάθε χρήση του προγράμματος, χωρίς την άδεια του δικαιούχου. Στην πράξη η παράνομη αναπαραγωγή αφορά, είτε το χρήστη που έχει αποθηκεύσει στο σκληρό δίσκο του Η/Υ του αντίγραφο προγράμματος χωρίς να έχει προμηθευτεί απαραίτητη άδεια από το δικαιούχο, είτε τον έμπορο που προμηθεύει στον αγοραστή Η/Υ φορτωμένο με παράνομα (πειρατικά) προγράμματα για να κάνει δελεαστικότερη την προσφορά του. ³

Για να είναι νόμιμη η χρήση του προγράμματος Η/Υ πρέπει ο δικαιούχος να παραχωρήσει στον αγοραστή την άδεια χρήσης του συγκεκριμένου προγράμματος. Η άδεια αυτή δίνεται μέσω μιας σύμβασης που ονομάζεται «**άδεια χρήσης τελικού χρήστη**» και δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση μεταβίβαση του δικαιώματος. Ο αδειούχος αποκτά απλώς ένα περιορισμένο δικαίωμα χρήσης, όπως αυτό προβλέπεται στη σχετική άδεια. ⁴

Η εγκατάσταση προγράμματος στο σκληρό δίσκο του υπολογιστή, χωρίς την άδεια του δικαιούχου αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι δεν έχουν παραδοθεί στον αγοραστή ούτε η άδεια χρήσης από το δικαιούχο, ούτε το εγχειρίδιο χρήσης των προγραμμάτων που συνοδεύουν πάντα τα γνήσια προγράμματα.

III.γ. Εξαιρέσεις-Περιορισμοί από την άδεια χρήσης προγράμματος Η/Υ

1Π. Ι. Κανελλόπουλος όπ.π., σελ. 229

2Π. Ι. Κανελλόπουλος, “Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, 4η έκδοση, Εκδόσεις Σάκουλα, 2003,σελ 229

3Π. Ι. Κανελλόπουλος όπ.π., σελ. 229

4Π. Ι. Κανελλόπουλος, “Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, 4η έκδοση, Εκδόσεις Σάκουλα, 2003,σελ 229

Τα άρθρα 42 και 43 Ν.2121/1993 καθιερώνουν ειδικές εξαιρέσεις από τις πράξεις που υπόκεινται σε άδεια του δικαιούχου προγράμματος Η/Υ (βλ. αντίστοιχα άρθρα 5 και 6 της Οδηγίας 91/250). Οι περιορισμοί αυτοί, όπως αποσυμπίληση ή δημιουργία ενός εφεδρικού αντιγράφου, ισχύουν μόνο για το νόμιμο χρήστη του προγράμματος.

Πρόκειται για ειδικούς και αποκλειστικούς περιορισμούς τεχνολογικού περιεχομένου που αφορούν τα προγράμματα Η/Υ και εφαρμόζονται μόνο στις περιπτώσεις που περιοριστικά προβλέπονται στις συγκεκριμένες ρυθμίσεις. Κατά συνέπεια, οι περιορισμοί των άρθρων 18 επ. Ν.2121/1993 δεν έχουν εφαρμογή στα προγράμματα Η/Υ. Η αναπαραγωγή προγράμματος Η/Υ για ιδιωτική χρήση απαγορεύεται, σύμφωνα με την ειδική ρύθμιση του άρθρου 42§5 Ν.2121/ 1993.

Πιστεύουμε ότι, ενόψει των όσων έχουν αναφερθεί και της κείμενης νομοθεσίας για την προστασία προγραμμάτων Η/Υ να εξεταστεί σοβαρό το ενδεχόμενο στα πλαίσια των λειτουργικών αναγκών του ΤΕΕ και της βιβλιοθήκης του να γίνει αποκλειστική ή—τουλάχιστον—παράλληλη χρήση λογισμικού ανοιχτού πηγαίου κώδικα—open source software.¹

Βάσεις δεδομένων

Αντικείμενο προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία είναι και οι βάσεις δεδομένων, οι οποίες λόγω της επιλογής ή της διευθέτησης του περιεχομένου τους αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα (άρθρο 2§2α Ν.2121/ 1993 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7§1 Ν.2819/2000). Πέρα από την προστασία με το δικαίωμα του δημιουργού, αναγνωρίζεται και **το δικαίωμα ειδικής φύσης του κατασκευαστή βάσης δεδομένων**² (άρθρο 45Α Ν.2121/1993, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7§5 Ν.2819/2000 σε εναρμόνιση με την Οδηγία 96/9). Με βάση το δικαίωμα αυτό ο κατασκευαστής μιας βάσης δεδομένων, όπως για παράδειγμα ο κατασκευαστής της βάσης δεδομένων της βιβλιοθήκης του ΤΕΕ, μπορεί ν' απαγορεύει την εξαγωγή ή/και την επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων, αξιολογούμενου ποιοτικά ή ποσοτικά, εφόσον η απόκτηση, ο έλεγχος ή η παρουσίαση του περιεχομένου της βάσης δεδομένων καταδεικνύει ουσιώδη ποιοτική ή ποσοτική επένδυση. Σύμφωνα με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, η έννοια της επένδυσης που συνδέεται με την απόκτηση του περιεχομένου μιας βάσης δεδομένων (ταξινόμηση περιβαλλοντικών μελετών, κατάλογοι αρχιτεκτονικών σχεδίων κ.λ.π.) σημαίνει **τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την αναζήτηση υφισταμένων στοιχείων και τη συγκέντρωσή τους στην εν λόγω βάση δεδομένων.**

Αντίθετα, δεν περιλαμβάνονται τα μέσα τα οποία χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία των στοιχείων που συνιστούν το περιεχόμενο μιας βάσης δεδομένων. Στην έννοια των βάσεων δεδομένων υπάγονται τόσο οι ηλεκτρονικές (ψηφιακές) βάσεις δεδομένων όσο και οι μη ηλεκτρονικές (παραδοσιακές) βάσεις δεδομένων (Προοίμιο Αιτ.14). Σύμφωνα με το άρθρο 1§2 της Οδηγίας 96/9 και το άρθρο 2§2(α) Ν.2121/1993 (άρθρο 7§1 Ν.2819/2000) ως βάση δεδομένων

1Y Chen, P-L Chang, C-W Yeh, "Square of correspondence between career needs and career development programs for R&D personnel", The journal of high technology management research, Volume 14, 2003, pp. 189-211

2Y Chen, P-L Chang, C-W Yeh, "Square of correspondence between career needs and career development programs for R&D personnel", The journal of high technology management research, Volume 14, 2003, pp. 189-211

νοείται «η συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή με άλλο τρόπο».1

Στο Προοίμιο της Οδηγίας (Προοίμιο, Αιτ. 17) τονίζεται ότι η βάση δεδομένων περιλαμβάνει κάθε συλλογή έργων, λογοτεχνικών, καλλιτεχνικών, μουσικών ή άλλων, ή άλλο υλικό, όπως κείμενα, ήχους, εικόνες, αριθμούς, πραγματικά στοιχεία και δεδομένα. Στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας δεν εμπίπτει η συμπίληση μουσικών εκτελέσεων σε CD (Προοίμιο Αιτ. 19). Στην έννοια των ηλεκτρονικών βάσεων δεδομένων περιλαμβάνονται τα CD-ROM και τα CD-I (Προοίμιο Αιτ. 22). Η Οδηγία δεν θίγει την ελευθερία των δημιουργών να αποφασίζουν κατά πόσο και με ποιόν τρόπο επιτρέπουν να «περιληφθούν τα έργα τους σε βάσεις δεδομένων» (Προοίμιο Αιτ. 18).

Διευκρινίζεται επίσης ότι ο όρος «βάσεις δεδομένων» δεν εκτείνεται στα προγράμματα Η/Υ που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή και λειτουργία μιας βάσης δεδομένων τα οποία προστατεύονται με την Οδηγία 91/250 (Προοίμιο Αιτ. 23). Η βιβλιοθήκη και τα κέντρα πληροφόρησης του ΤΕΕ μπορεί να προστατεύονται με το ειδικής φύσεως δικαίωμα του κατασκευαστή βάσης δεδομένων όσον αφορά τη δική τους βάση, όταν πρόκειται για καταλογογράφηση ή ευρετηρίαση βιβλιογραφικού υλικού και δεδομένων ή συλλογή τίτλων άρθρων. Υποστηρίζεται, μάλιστα, ότι και η βιβλιοθήκη ως σύνολο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως βάση δεδομένων.

Αντίθετα, όταν διαθέτουν στο κοινό ηλεκτρονικούς κόμβους με περιεχόμενο το οποίο ανήκει σε τρίτους, οι όροι χρήσης προσδιορίζονται με βάση τη νομοθεσία και τις συμβατικές ρυθμίσεις που αφορούν την πρόσβαση και περαιτέρω χρήση του συγκεκριμένου περιεχομένου. 2.

Πέρα από την προσβολή στο περιουσιακό δικαίωμα, ενδέχεται να υπάρξει και προσβολή του ηθικού δικαιώματος και ειδικότερα της εξουσίας περιφρούρησης, όσον αφορά στις συνθήκες παρουσίασης του έργου στο κοινό. Η παράκαμψη της κεντρικής ιστοσελίδας ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων που προστατεύεται με το ειδικής φύσης δικαίωμα, μπορεί, επίσης, να αποτελέσει3 επανειλημμένη και συστηματική εξαγωγή ή/και επαναχρησιμοποίηση εποικισωδών μερών του περιεχομένου της βάσης δεδομένων, εφόσον συνεπάγεται τη διενέργεια πράξεων που έρχονται σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων ή θίγουν αδικαιολόγητα τα νόμιμα συμφέροντα του κατασκευαστή της βάσης (άρθρο 45Α §4 Ν.2121/1993 και άρθρο 7§5 Οδηγίας 96/9). Πρόσφατη νομολογία έκρινε ότι είναι παράνομη η δημοσίευση περιλήψεων από εφημερίδες και η παραπομπή σε ιστοσελίδες μέσω συνδέσμων, χωρίς τη σχετική άδεια από το δικαιούχο, καταδικάζοντας την εταιρία Google για την υπηρεσία news.google.com σε χρηματική ποινή με διαταγή να κατεβάσει το παράνομο περιεχόμενο.4

1Y Chen, P-L Chang, C-W Yeh, “Square of correspondence between career needs and career development programs for R&D personnel”, The journal of high technology management research, Volume 14, 2003, pp. 189-211

2Y Chen, P-L Chang, C-W Yeh όπ.π.,σελ. 189-211

3Y Chen, P-L Chang, C-W Yeh, “Square of correspondence between career needs and career development programs for R&D personnel”, The journal of high technology management research, Volume 14, 2003, pp. 189-211

4A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University

Δημιουργός και δικαιούχοι

Η εθνική νομοθεσία ακολουθεί την κλασική αρχή που δέχεται ότι ο δημιουργός-φυσικό πρόσωπο είναι ο αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος, με συνέπεια το νομικό πρόσωπο να γίνεται δικαιούχος του περιουσιακού δικαιώματος μόνο δευτερογενώς (άρθρο 6§1 Ν.2121/1993). **Εξαιρέση από τον κανόνα αυτό ισχύει για τα ανώνυμα και ψευδώνυμα έργα.** Στις περιπτώσεις αυτές η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται πρωτογενώς από πρόσωπο διαφορετικό από αυτό του δημιουργού, το οποίο μπορεί να είναι και νομικό πρόσωπο. Ειδικότερα, λογίζεται έναντι των τρίτων ως αρχικός δικαιούχος όποιος καθιστά νομίμως προσιτό στο κοινό το έργο (άρθρο 11Ν.2121/1993 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8§3 Ν.2557/1997). Στην περίπτωση αυτή καθιερώνεται ένα νομικό πλάσμα που εξυπηρετεί κυρίως το σκοπό να μη μείνουν απροστάτευτα τα ανώνυμα και ψευδώνυμα έργα. Το νομικό πλάσμα παύει να ισχύει όταν εμφανισθεί ο πραγματικός δικαιούχος, οπότε αυτός πλέον αποκτά τα σχετικά δικαιώματα στην κατάσταση που τα άφησε ο πλασματικός δικαιούχος. Το νομικό πλάσμα ισχύει έναντι τρίτων και όχι έναντι του αληθινού πνευματικού δημιουργού, όπως ρητά προβλέπεται στην ίδια τη διάταξη του νόμου.

Ο κανόνας ότι αρχικός δικαιούχος είναι ο δημιουργός ισχύει και για τα **έργα που δημιουργήθηκαν από μισθωτούς σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας** (άρθρο 8 Ν.2121/1993). Προβλέπεται, όμως, η αυτοδίκαιη μεταβίβαση στον εργοδότη εκείνων των εξουσιών από το περιουσιακό δικαίωμα που είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία. **Εξαιρέση¹ από το γενικό κανόνα προσδιορισμού του υποκειμένου του δικαιώματος ισχύει για τα έργα που δημιουργήθηκαν από τους απασχολούμενους με οποιαδήποτε σχέση εργασίας στο Δημόσιο ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου σε εκτέλεση του υπηρεσιακού τους καθήκοντος.** Για τα έργα αυτά προβλέπεται αυτοδίκαιη μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος στον εργοδότη, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία.

Για το ειδικό θέμα **δημιουργίας προγραμμάτων Η/Υ από μισθωτό σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας ή σύμφωνα με τις οδηγίες του εργοδότη** ισχύει η διεθνώς κρατούσα άποψη κατά την οποία το περιουσιακό δικαίωμα μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στον εργοδότη, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία (άρθρο 40 Ν.2121/1993).

Για τα οπτικοακουστικά έργα ο σκηνοθέτης τεκμαίρεται δημιουργός του έργου με συνέπεια ο παραγωγός να γίνεται μόνο δευτερογενής δικαιούχος με μεταβίβαση των σχετικών εξουσιών από τον πνευματικό δημιουργό, καθώς και από τους δημιουργούς των επιμέρους συμβολών (άρθρα 9 και 34 Ν.2121/1993).

Για τις περιπτώσεις που υπάρχει πλειονότητα δημιουργών, ο νόμος προβλέπει ορισμένους κανόνες βάσει των οποίων προσδιορίζεται το υποκείμενο του δικαιώματος (άρθρο 7 Ν.2121/1993). Πρόκειται για τα έργα συνεργασίας, τα συλλογικά και τα σύνθετα έργα.

Έργα συνεργασίας θεωρούνται όσα έχουν δημιουργηθεί με την άμεση σύμπραξη δύο ή περισσότερων δημιουργών οι οποίοι είναι αρχικοί συνδικαιούχοι του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος επί του έργου (άρθρο 7§1 Ν.2121/1993). Ως συνεργασία με την έννοια της διάταξης αυτής νοείται η κοινή προσπάθεια δύο ή περισσότερων φυσικών προσώπων για τη δημιουργία ενός ενιαίου έργου π.χ. έργο λόγου που γράφεται από δύο ή περισσότερους συγγραφείς. Αν δεν συμφωνήθηκε διαφορετικά το δικαίωμα ανήκει κατά ίσα μέρη στους συν-δημιουργούς.

Συλλογικά έργα θεωρούνται όσα έχουν δημιουργηθεί με τις αυτοτελείς συμβολές περισσότερων προσώπων κάτω από την πνευματική διεύθυνση και το συντονισμό ενός φυσικού προσώπου (άρθρο 7§2 Ν.2121/1993). Το φυσικό πρόσωπο που έχει την πνευματική διεύθυνση και το συντονισμό είναι ο αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και ηθικού δικαιώματος επί του συλλογικού έργου,

124 Press, 2004,σελ 119

1A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University

Press, 2004,σελ 119

ενώ οι δημιουργοί των επί μέρους συμβολών είναι οι αρχικοί δικαιούχοι του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος επί των επί μέρους συμβολών, εφόσον αυτές είναι δεκτικές χωριστής εκμετάλλευσης. Στην κατηγορία των συλλογικών έργων υπάγονται ιδίως οι εγκυκλοπαίδειες, οι εφημερίδες, τα περιοδικά, τα λεξικά, οι κατ' άρθρο ερμηνείες νόμων, οι τιμητικοί τόμοι και τα οπτικοακουστικά έργα.¹

Σύνθετο είναι το έργο που απαρτίζεται από τμήματα που έχουν δημιουργηθεί χωριστά.² Οι δημιουργοί των τμημάτων αυτών είναι αρχικοί συνδικαιούχοι των δικαιωμάτων επί του σύνθετου έργου και αποκλειστικοί αρχικοί δικαιούχοι των δικαιωμάτων του τμήματος που δημιούργησε ο καθένας, εφόσον αυτό είναι δεκτικό ξεχωριστής εκμετάλλευσης (άρθρο 7§3 Ν.2121/1993). Στα σύνθετα έργα μπορεί, ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες, να ανήκουν από πλευράς υποκειμένου τα πολυμέσα ως απαρτιζόμενα από έργα τα οποία έχουν δημιουργηθεί χωριστά, καθώς και έργα λόγου τα οποία διαβάζονται από το συγγραφέα με μουσική υπόκρουση.

Υποκείμενο της προστασίας με τα **συγγενικά δικαιώματα** είναι οι ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες, οι παραγωγοί φωνογραφημάτων και οπτικοακουστικών έργων, οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί, οι εκδότες εντύπων, καθώς και το πρόσωπο το οποίο για πρώτη φορά δημοσιεύει νομίμως ή παρουσιάζει νομίμως στο κοινό έργο προηγουμένως αδημοσίευτο (άρθρα 46, 47, 48, 51 και 51Α Ν.2121/1993, όπως ισχύει).

Για το ειδικής φύσης δικαίωμα στις βάσεις δεδομένων, υποκείμενο προστασίας είναι ο **κατασκευαστής βάσης δεδομένων**, δηλαδή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που λαμβάνει την πρωτοβουλία και επωμίζεται τον κίνδυνο των επενδύσεων. Δεν θεωρείται κατασκευαστής ο εργολάβος βάσης δεδομένων (άρθρο 45Α§1 Ν.2121/1993, όπως ισχύει).³

Σε περίπτωση περισσότερων του ενός δημιουργού απαιτείται η χορήγηση αδειών χρήσης του έργου από όλους τους δικαιούχους, σύμφωνα με την κλασική αντίληψη της πνευματικής ιδιοκτησίας, με την επιφύλαξη των κανόνων για τη διάρκεια προστασίας και των περιορισμών στην έκταση του περιουσιακού δικαιώματος. Το ίδιο ισχύει και για τους δικαιούχους συγγενικών δικαιωμάτων. ⁴

Με βάση το σκεπτικό ότι δεν υπάρχει κοινοτική εναρμόνιση ως προς το υποκείμενο του δικαιώματος, η προσπάθεια ανεύρεσης ενιαίας λύσης είναι ιδιαίτερα δύσκολη γιατί θα προσέκρουε στους εθνικούς κανόνες που ισχύουν σε κάθε κράτος μέλος ως προς τον προσδιορισμό του υποκειμένου, θέμα το οποίο παραμένει ανοιχτό και από τις διεθνείς συμβάσεις.

Στο ερώτημα αν το ψηφιακό περιβάλλον ανατρέπει την έννοια του δημιουργού, η απάντηση που καταρχήν δίνεται είναι αρνητική. Ο δημιουργός, όμως, μπορεί εύκολα να πάρει το ρόλο του εκδότη ή του παραγωγού φωνογραφήματος και να προβεί σε ηλεκτρονική έκδοση του έργου ή σε ηλεκτρονική διάθεση της μουσικής σύνθεσης με τους όρους που ο ίδιος θα θελήσει. Αυτό θα βοηθήσει κυρίως νέους δημιουργούς στο να προβληθούν και να γίνουν γρήγορα γνωστοί στο κοινό. Σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσουν και οι βιβλιοθήκες, όπως η βιβλιοθήκη του ΤΕΕ, αφού έχουν τη δυνατότητα μαζί με τους συγγραφείς, ιδίως στις ακαδημαϊκές κοινότητες ή τις

1Α. Β. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

2Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

3Α. Β. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

4Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

κοινοτήτες των μελών του ΤΕΕ, να προωθήσουν έργα επιστημονικά ή άλλης φύσεως με σχετικά μικρό κόστος.¹

Το περιουσιακό δικαίωμα

Το περιουσιακό δικαίωμα εξασφαλίζει στο δημιουργό τη δυνατότητα να εκμεταλλευθεί οικονομικά το έργο του. Το άρθρο 3 Ν.2121/1993, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 81§1 Ν.3057/2002, απαριθμεί ενδεικτικά τις εξουσίες (δικαιώματα) που απαρτίζουν το περιουσιακό δικαίωμα και αντιστοιχούν στους βασικότερους τρόπους εκμετάλλευσης του έργου. Ειδικότερα, αναγνωρίζεται στους δημιουργούς το δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν την εγγραφή και την αναπαραγωγή των έργων τους, τη μετάφραση, τη διασκευή, προσαρμογή ή άλλες μετατροπές, τη διανομή του πρωτοτύπου ή των αντιτύπων (αντιγράφων), την εκμίσθωση και το δημόσιο δανεισμό, τη δημόσια εκτέλεση, τη ραδιοτηλεοπτική μετάδοση, την παρουσίαση στο κοινό, καθώς και την εισαγωγή αντιτύπων που παρήχθησαν στο εξωτερικό χωρίς άδεια ή εφόσον πρόκειται για εισαγωγή από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αν το δικαίωμα εισαγωγής στην Ελλάδα είχε συμβατικά διατηρηθεί από τον δημιουργό.

Το δικαίωμα αναπαραγωγής

Το δικαίωμα αναπαραγωγής εναρμονίζεται πλήρως με το αντίστοιχο δικαίωμα της Οδηγίας 2001/29 και προβλέπεται ρητά ότι ο δημιουργός έχει την εξουσία (δικαίωμα) να επιτρέπει ή να απαγορεύει «την εγγραφή και την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή, με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει» (ρύθμιση άρθρου 3§1 στοιχείο α Ν.2121/1993). Άμεση είναι η αναπαραγωγή που γίνεται απευθείας στο ίδιο ή σε διαφορετικό μέσο, ενώ η έμμεση αναπαραγωγή καλύπτει τις αναπαραγωγές που γίνονται μέσω ενδιάμεσης διαδικασίας, όπως η ραδιοτηλεοπτική εκπομπή με χρήση φωνογραφήματος. Η προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή έχει την έννοια ότι στο διαδίκτυο ενδέχεται να υπάρχουν αναπαραγωγές που δεν έχουν σκοπό ή αποτέλεσμα την παραγωγή μόνιμου αντιγράφου, αλλά μπορεί να οδηγήσουν στη δημιουργία μη ορατού αντιγράφου στη μνήμη Η/Υ.

Κατά συνέπεια, στην πράξη αναπαραγωγής εμπίπτουν τόσο τα προσωρινά, όσο και τα μόνιμα αντίγραφα. Η τάση που επικράτησε ήταν ο ευρύς χαρακτήρας της αναπαραγωγής με υποχρεωτική εξαίρεση ορισμένων πράξεων που, όπως αναπτύσσεται παρακάτω σχετικά με τους περιορισμούς, επιτρέπουν την ψηφιακή χρήση των έργων κατά τη λειτουργία του διαδικτύου (τεχνολογικός περιορισμός).²

Η φωτοτυπική αναπαραγωγή βιβλίων, περιοδικών, φωτογραφιών, εικόνων ή άλλων προστατευομένων έργων που αποτελεί συνήθη πρακτική στο πλαίσιο λειτουργίας των βιβλιοθηκών, ίσως και στη βιβλιοθήκη του ΤΕΕ, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος αναπαραγωγής και εξετάζεται ειδικότερα παρακάτω.

Στην εθνική νομοθεσία το δικαίωμα διανομής, όπως ακριβώς προβλέπεται στην Οδηγία 2001/29, αντικατέστησε την εξουσία θέσης σε κυκλοφορία που προβλεπόταν στην αρχική ρύθμιση του άρθρου 3§1 Ν.2121/1993. Έτσι ο δημιουργός, όσον αφορά το πρωτότυπο ή τα αντίτυπα (αντίγραφα) των έργων του, έχει το δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει τη διανομή τους στο κοινό με οποιαδήποτε μορφή μέσω πώλησης ή με άλλους τρόπους. Παράλληλα προβλέπεται η κοινοτική ανάλωση του δικαιώματος διανομής σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και το κοινοτικό κεκτημένο³. Το δικαίωμα διανομής εντός της

1A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

2A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

3A. B. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

Κοινότητας αναλώνεται μόνο εάν η πρώτη πώληση ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο πρώτη μεταβίβαση της κυριότητας του πρωτοτύπου ή των αντιτύπων εντός της Κοινότητας πραγματοποιείται από το δικαιούχο ή με τη συγκατάθεσή του.¹

Το δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό

Το δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό δίνει στο δημιουργό την εξουσία/δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει την παρουσίαση στο κοινό των έργων του, με χρήση ενσύρματου ή ασύρματου δικτύου ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, καθώς και να καθιστά προσιτά τα έργα στο κοινό κατά τρόπο ώστε οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά, όπου και όταν επιλέγει ο ίδιος. Το δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό στο μέτρο που περιλαμβάνει και το δικαίωμα διάθεσης έχει μεγάλη πρακτική σημασία στο πλαίσιο διάδοσης των έργων στο διαδίκτυο (βλ. και άρθρο 8 Συνθήκης για την πνευματική ιδιοκτησία).²

Η ψηφιακή διάθεση προϋποθέτει ότι το κοινό μπορεί να έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο από τον τόπο και κατά το χρόνο της ατομικής επιλογής του, ενώ όταν πρόκειται για ραδιοτηλεοπτική μετάδοση το περιεχόμενο μεταδίδεται από ένα ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό προς ένα παθητικό κοινό που απλά λαμβάνει το εκπεμπόμενο σήμα από το δέκτη του. Στο άμεσο μέλλον αναμένεται η ψηφιακή ραδιοτηλεοπτική μετάδοση περιεχομένου, στην οποία το παθητικό κοινό της αναλογικής μετάδοσης μετουσιώνεται σε ενεργητικό κοινό που θα μπορεί να έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο από τον τόπο και κατά το χρόνο της ατομικής επιλογής του. Η περίπτωση αυτή θα μπορούσε ν' αφορά στο ΤΕΕ και στη βιβλιοθήκη του στο βαθμό που το περιεχόμενό τους καταστούν προσιτά στο κοινό μέσω ψηφιακής ραδιοτηλεοπτικής αναμετάδοσης.

Ο προσδιορισμός της έννοιας του «κοινού» αφήνεται στην εθνική νομοθεσία και στα εθνικά δικαστήρια, αφού σε διεθνές και κοινοτικό επίπεδο δεν υπάρχει σχετικός ορισμός που να γίνεται γενικά αποδεκτός. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, δημόσια είναι η παρουσίαση «που κάνει το έργο προσιτό σε κύκλο ευρύτερο από το στενό κύκλο της οικογένειας και το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον, ανεξαρτήτως από το αν τα πρόσωπα αυτά του ευρύτερου κύκλου βρίσκονται στον ίδιο ή σε διαφορετικούς χώρους» (άρθρο 3§2 Ν.2121/1993). Η παρουσίαση του έργου στο κοινό πρέπει να εκληφθεί ως μια ευρεία έννοια που περιλαμβάνει κάθε πράξη με την οποία το έργο γίνεται προσιτό στο κοινό,³ δηλαδή σ' ένα αριθμό ατόμων που δεν χαρακτηρίζονται μεταξύ τους από ιδιαίτερες οικογενειακές, συγγενικές ή προσωπικές σχέσεις. Στην έννοια της παρουσίασης στο κοινό περιλαμβάνεται πλέον ρητά και η **κατ' αίτηση μετάδοση (transmission on demand)**. Ως παρουσίαση στο κοινό «με οποιονδήποτε άλλο τρόπο» νοείται και η δημόσια έκθεση έργων των εικαστικών τεχνών. Ρητά εξάλλου προβλέπεται η μη ανάλωση του δικαιώματος αυτού. Ας σημειωθεί ακόμη ότι και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δέχεται ότι η έννοια του «κοινού» εκτιμάται κατά το εθνικό δίκαιο.

Το δικαίωμα μετάφρασης, διασκευής, προσαρμογής, ή άλλων μετατροπών (δικαίωμα δημιουργίας παραγώγων έργων)

1A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

2A. B. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

3A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

Το άρθρο 3§1 στοιχείο β Ν.2121/1993 (βλ. άρθρο 81§1 Ν.3057/2002) αναγνωρίζει στο δημιουργό το δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει τη μετάφραση του έργου του.⁴

Αντίστοιχη διάταξη προβλέπεται και στο άρθρο 8 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού. Είναι γνωστό ότι η μετάφραση αποτελεί παράγωγο έργο και προϋποθέτει ένα αρχικό έργο, που ονομάζεται πρωτότυπο, του οποίου ο δημιουργός επιτρέπει ή απαγορεύει την απόδοση και μεταφορά από μία γλώσσα ή ιδίωμα σε άλλη γλώσσα ή ιδίωμα. Μετάφραση αποτελεί και η απόδοση ενός κειμένου από την αρχαία ελληνική στη νεοελληνική γλώσσα ή από την καθαρεύουσα στη δημοτική. Ο μεταφραστής, ως δημιουργός του παράγωγου έργου, έχει δικό του δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας πάνω στη μετάφραση. Για τα προγράμματα Η/Υ απαιτείται άδεια του δικαιούχου για τη μετάφραση του συγκεκριμένου προγράμματος είτε η μετάφραση γίνεται από μία γλώσσα προγραμματισμού σε μία άλλη, είτε από μία μορφή που διαβάζεται από ανθρώπους σε μία μορφή που διαβάζεται από μηχανήματα. Αναγνωρίζεται, επίσης, στο δημιουργό το δικαίωμα να επιτρέπει ή ν' απαγορεύει τη μετάφραση της βάσης δεδομένων.²

Περαιτέρω, αναγνωρίζεται στο δημιουργό το δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει τη διασκευή, την προσαρμογή ή άλλες μετατροπές των έργων του. Η διασκευή περιλαμβάνει κάθε μετατροπή του αρχικού έργου στη μορφή, στη διάρθρωση, στο ρυθμό, στη μελωδία ή σε οποιοδήποτε άλλο στοιχείο.

Η διασκευή, όπως και η μετάφραση, ανήκει στην κατηγορία των παράγωγων έργων. Διαφέρουν όμως μεταξύ τους γιατί η διασκευή προϋποθέτει μεταβολή της μορφής του έργου, π.χ. αρχιτεκτονικό σχέδιο που διασκευάζεται σε μακέτα για να παρουσιαστεί στο πλαίσιο έκθεσης που γίνεται σε εκθεσιακό χώρο ή σε σχολεία, ενώ στην περίπτωση της μετάφρασης χρησιμοποιούνται τα ίδια τεχνικά μέσα του πρωτοτύπου π.χ. μηχανολογική μελέτη που μεταφράζεται από τα γαλλικά στα ελληνικά.³

Το ηθικό δικαίωμα

Το ελληνικό δίκαιο αναγνώριζε πάντοτε και προστάτευε το ηθικό δικαίωμα. Η παλαιά νομοθεσία δεν περιελάμβανε μία γενική διάταξη για το δικαίωμα αυτό, αλλά υπήρχαν ορισμένες ρυθμίσεις που προέβλεπαν τις μερικότερες εξουσίες του ηθικού δικαιώματος, όπως το άρθρο 15 Ν.2387/1920, το άρθρο 9 στοιχείο 2 Ν. ΓΥΠΓ#/1909 και το άρθρο 5 Ν.988/1943. Οι ρυθμίσεις αυτές συμπληρώνονταν με το άρθρο 6 δις της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, καθώς και με το άρθρο 57 Α.Κ. για το δικαίωμα της προσωπικότητας.

Το ηθικό δικαίωμα προστατεύει τον προσωπικό δεσμό του πνευματικού δημιουργού με το έργο του και απαρτίζεται από τις εξουσίες που αναφέρονται ενδεικτικά στο άρθρο 4 Ν.2121/1993. Πρόκειται για την εξουσία δημοσίευσης, την εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας, την εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου, την εξουσία προσπέλασης και την εξουσία υπαναχώρησης που είναι γνωστή και ως εξουσία μετάνοιας.

Μεταβίβαση, εκμετάλλευση και άσκηση του περιουσιακού δικαιώματος

Ο Ν. 2121/1993, όπως ισχύει, θεσπίζει τη δυνατότητα μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος και το αμεταβίβαστο του ηθικού δικαιώματος, διευκρινίζει την έννοια των συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης και καθιερώνει ορισμένους κανόνες που συχνά περιορίζουν τη συμβατική ελευθερία του δημιουργού για να τον προστατεύσουν έναντι του αντισυμβαλλόμενου.⁴

4Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

2Α. Β. Jaffe, J. Lerner, "Innovation and its discontents", Princeton University Press, 2004,σελ 119

3Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

4Α. Β. Jaffe, J. Lerner, "Innovation and its discontents", Princeton University

Ειδικότερα, καθιερώνεται ο έγγραφος τύπος ως συστατικό στοιχείο για το κύρος όλων των δικαιοπραξιών (άρθρο 14), απαγορεύεται η κατάρτιση συμβάσεων που αφορούν το σύνολο των μελλοντικών έργων ή αναφέρονται σε μελλοντικούς τρόπους εκμετάλλευσης (άρθρο 13 παρ. 5), προβλέπεται η δυνατότητα συμβατικού μερισμού του περιουσιακού δικαιώματος και ορισμένοι ερμηνευτικοί κανόνες για τη διάρκεια, την τοπική ισχύ, το σκοπό, την έκταση ή τα μέσα εκμετάλλευσης (άρθρο 15), καθιερώνεται η υποχρέωση του αντισυμβαλλόμενου να παρουσιάσει το έργο στο κοινό μέσα σε εύλογο χρόνο, διευκρινίζεται ότι η μεταβίβαση της κυριότητας του υλικού φορέα πάνω στον οποίο έχει ενσωματωθεί το έργο δεν επιφέρει τη μεταβίβαση των εξουσιών που πηγάζουν από το περιουσιακό δικαίωμα (άρθρο 17) και καθιερώνεται η ποσοστιαία αμοιβή ως αρχή που ισχύει για όλες τις συμβάσεις (άρθρο 32) με πρόβλεψη ορισμένων εξαιρέσεων, όταν η φύση των πραγμάτων επιβάλλει άλλο τρόπο αμοιβής.¹

Το άρθρο 12 Ν. 2121/1993 προβλέπει τη δυνατότητα μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος μεταξύ ζώντων ή αιτία θανάτου. Αντίθετα, **το ηθικό δικαίωμα είναι αμεταβίβαστο μεταξύ ζώντων**, ενώ μετά το θάνατο του δημιουργού περιέρχεται στους κληρονόμους του, οι οποίοι οφείλουν να το ασκούν με τη θέληση του δημιουργού, αν βέβαια τέτοια θέληση έχει ρητά εκφρασθεί.

Η μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος διέπεται από τις διατάξεις του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας που προβλέπονται κυρίως στο Τρίτο και στο Έκτο Κεφάλαιο του Ν.2121/1993 (άρθρα 12επ. και 32-39) και συμπληρωματικά από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα.²

Για το ηθικό δικαίωμα, το άρθρο 16 Ν.2121/1993 προβλέπει ορισμένες αποκλίσεις από την αρχή του αμεταβίβαστου με πράξη εν ζωή του δικαιώματος αυτού. Ειδικότερα η διάταξη αυτή ορίζει ότι «η συναίνεση του δημιουργού για πράξεις ή παραλείψεις, που αλλιώς θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματος, αποτελεί τρόπο άσκησης του δικαιώματος αυτού και δεσμεύει το δημιουργό».³

Συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης

Ειδικές ρυθμίσεις προβλέπονται για τις συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης (άρθρο 13 Ν. 2121/1993). Με τις **συμβάσεις εκμετάλλευσης** ο αντισυμβαλλόμενος αναλαμβάνει την υποχρέωση να ασκήσει τις εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό δικαίωμα, ενώ με τις **άδειες εκμετάλλευσης**⁴ ο αντισυμβαλλόμενος δεν έχει την υποχρέωση να εκμεταλλευθεί το έργο, απλώς υποχρεούται να καταβάλει στο δημιουργό την αντιπαροχή για τη σχετική εκμετάλλευση.

Σύμφωνα με ρητή διάταξη του άρθρου 13§3 Ν.2121/1993 στις συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης ο αντισυμβαλλόμενος νομιμοποιείται, εφόσον δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία, να ζητήσει τη δικαστική προστασία έναντι των τρίτων οι οποίοι προσβάλλουν τις σχετικές εξουσίες που ασκεί. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης καταρτίζονται *intuitu personae* σχετικά με το πρόσωπο του αντισυμβαλλόμενου.

Ειδικότερα, το άρθρο 13§6 Ν.2121/1993 προβλέπει ότι τα δικαιώματα εκείνου που αναλαμβάνει την εκμετάλλευση ή που αποκτά τη δυνατότητα εκμετάλλευσης δεν μπορούν να μεταβιβασθούν

129 Press, 2004,σελ 119

1Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

2Α. Β. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

3Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

4Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

χωρίς τη συναίνεση του δημιουργού. Αυτό ισχύει μόνο σε περίπτωση μεταβίβασης με πράξη εν ζωή. Αιτία θανάτου, τα σχετικά δικαιώματα μεταβιβάζονται στους κληρονόμους του αντισυμβαλλόμενου, χωρίς να χρειάζεται συναίνεση του δημιουργού.

Περαιτέρω το άρθρο 13§5 Ν.2121/1993 προβλέπει ότι «η σύμβαση ή η άδεια δεν μπορεί ποτέ να περιλαμβάνει το σύνολο των μελλοντικών έργων του δημιουργού...». Η διάταξη αφορά τις συμβάσεις ή άδειες εκμετάλλευσης και **απαγορεύει τη μεταβίβαση του συνόλου των μελλοντικών έργων**. Εκτός από τη διάταξη για τα μελλοντικά έργα, το άρθρο 13§5 Ν.2121/1993 προβλέπει ότι «η σύμβαση ή η άδεια... δεν μπορεί ποτέ να θεωρηθεί ότι αναφέρεται και σε τρόπους εκμετάλλευσης που δεν ήταν γνωστοί κατά το χρόνο κατάρτισης των σχετικών δικαιοπραξιών». Σκοπός της ρύθμισης αυτής είναι **ν' απαγορεύσει τη μεταβίβαση του δικαιώματος για χρήσεις που δεν υπάρχουν ή είναι άγνωστες κατά την κατάρτιση της συμβάσεως**.¹

Το άρθρο 14 Ν.2121/1993 καθιερώνει ως γενικό κανόνα τον **έγγραφο τύπο** για κάθε δικαιοπραξία που αφορά το περιουσιακό δικαίωμα καθώς και την άσκηση του ηθικού δικαιώματος. Ο έγγραφος τύπος έχει συστατικό χαρακτήρα αφού ρητά προβλέπεται ότι η μη τήρησή του επιφέρει την ακυρότητα της δικαιοπραξίας. Η ακυρότητα όμως είναι σχετική γιατί μπορεί να την επικαλεσθεί μόνο ο δημιουργός. Η διάταξη αυτή του άρθρου 14 δεσμεύει τη συμβατική ελευθερία του δημιουργού, αλλά είναι ιδιαίτερα προστατευτική γι' αυτόν, δεδομένου ότι η επιβολή του έγγραφου τύπου τον αποτρέπει από την επιπόλαιη και με δυσμενείς όρους απαλλοτρίωση των δικαιωμάτων του.

Το άρθρο 15 Ν.2121/1993 προβλέπει τη **δυνατότητα συμβατικού μερισμού του περιουσιακού δικαιώματος, καθώς και των εξουσιών που το απαρτίζουν**. Στο άρθρο 15§2 προβλέπεται ότι αν δεν καθορίζεται η διάρκεια της μεταβίβασης ή των συμβάσεων ή των αδειών εκμετάλλευσης και δεν προκύπτει κάτι διαφορετικό από τα συναλλακτικά ήθη, η διάρκεια αυτή θεωρείται ότι έχει συμφωνηθεί για **πέντε χρόνια**. Η διάταξη αυτή περιορίζει την ελευθερία των συμβάσεων είναι, όμως, ιδιαίτερα προστατευτική για το δημιουργό, γιατί καθορίζει το μέγιστο χρόνο δέσμευσης σε πέντε χρόνια, λαμβανομένου μάλιστα υπόψη και του γεγονότος ότι δεν υπάρχει η σχετική νομοθετική πρόβλεψη για τις ειδικές συμβάσεις πνευματικής ιδιοκτησίας. Τα μέρη βέβαια μπορούν να ορίσουν κάτι διαφορετικό. Άλλωστε και η παραπομπή του νόμου στα συναλλακτικά ήθη αφήνει περιθώρια να επικρατήσει κάποιος άλλος κανόνας, αν σε συγκεκριμένο επαγγελματικό χώρο έχουν διαμορφωθεί διαφορετικές συναλλακτικές συνήθειες².

Τοπική ισχύς μεταβίβασης

Στο άρθρο 15§3 διευκρινίζεται ότι σε περίπτωση που δεν καθορίζεται η **τοπική ισχύς** της μεταβίβασης ή των συμβάσεων ή αδειών εκμετάλλευσης, θεωρείται ότι αυτές ισχύουν στη χώρα όπου καταρτίστηκαν. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 15§4, αν δεν προσδιορίζεται η έκταση και τα μέσα εκμετάλλευσης, θεωρείται ότι η μεταβίβαση, οι συμβάσεις ή άδειες εκμετάλλευσης αφορούν την έκταση και τα μέσα που είναι αναγκαία για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης. Με τη διάταξη αυτή καθιερώνεται νομοθετικά **η θεωρία του σκοπού της μεταβίβασης** που είχε διαμορφωθεί από την επιστήμη και τη νομολογία υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος δικαίου.

1A. B. Jaffe, J. Lerner, "Innovation and its discontents", Princeton University Press, 2004,σελ 119

2A. B. Jaffe, J. Lerner, "Innovation and its discontents", Princeton University Press, 2004,σελ 119

Κατά τη θεωρία αυτή η συμφωνούμενη μεταβίβαση εν αμφιβολία καθορίζεται από το σκοπό της σύμβασης. Θεωρείται, δηλαδή, ότι μεταβιβάζονται εκείνες μόνο οι που είναι αναγκαίες ν' αποκτήσει ο αντισυμβαλλόμενος για να εκπληρωθεί ο σκοπός της σύμβασης.³

Το άρθρο 15§5 Ν.2121/1993 προβλέπει ότι σε περίπτωση μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος ή παροχής αποκλειστικής άδειας εκμετάλλευσης, εκείνος που αποκτά το δικαίωμα ή την άδεια **υποχρεούται να καταστήσει το έργο προσιτό στο κοινό μέσα σε εύλογο χρόνο και με τον κατάλληλο τρόπο εκμετάλλευσης**. Με τη ρύθμιση αυτή ενισχύεται σημαντικά η θέση του δημιουργού από την άποψη ότι ο αντισυμβαλλόμενος δεσμεύεται ως προς την εκμετάλλευση του έργου, αφού έχει υποχρέωση να δημοσιεύσει και γενικά να παρουσιάσει το έργο στο κοινό μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα.²

Ποσοστιαία αμοιβή

Το άρθρο 32 Ν.2121/1993 καθιερώνει ως γενικό κανόνα την **ποσοστιαία αμοιβή** για κάθε δικαιοπραξία που αφορά στο περιουσιακό δικαίωμα. Σκοπός της διάταξης είναι η προστασία του δημιουργού, ο οποίος μπορεί πλέον να αξιώνει από τον αντισυμβαλλόμενο ποσοστά από την εκμετάλλευση του έργου.

Βάση για τον υπολογισμό του ποσοστού είναι «όλα ανεξαιρέτως τα ακαθάριστα έσοδα ή τα έξοδα ή τα συνδυασμένα ακαθάριστα έσοδα και έξοδα, που πραγματοποιούνται από τη δραστηριότητα του αντισυμβαλλομένου και προέρχονται από την εκμετάλλευση του έργου» (άρθρο 32§1 εδ. β# Ν.2121/1993). Σημειώνεται ότι τα ποσά αυτά που αποτελούν τη βάση υπολογισμού του ποσοστού πρέπει να πραγματοποιούνται από τη δραστηριότητα του αντισυμβαλλομένου και να προέρχονται από την εκμετάλλευση του έργου. Ποσά που πραγματοποιούνται από την επαγγελματική δραστηριότητα του αντισυμβαλλομένου, αλλά δεν έχουν σχέση με την εκμετάλλευση του έργου δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση για τον υπολογισμό του ποσοστού.³

Το ύψος του ποσοστού, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις, δεν προσδιορίζεται από το νόμο, αλλά καθορίζεται ελεύθερα μεταξύ των μερών. Σύμφωνα με το άρθρο 32§2 Ν.2121/1993, η αρχή της ποσοστιαίας αμοιβής δεν εφαρμόζεται στα έργα που δημιουργήθηκαν από μισθωτούς σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας, στα προγράμματα Η/Υ και σε κάθε είδους διαφήμιση (άρθρο 32§2Ν.2121/1993). Επίσης, στο άρθρο 32§1 εδ. γ' προβλέπονται ορισμένες **εξαιρέσεις από τον κανόνα της ποσοστιαίας αμοιβής**.

Οι περιπτώσεις αυτές που η αμοιβή μπορεί να συμφωνηθεί σε ορισμένο ποσό είναι οι ακόλουθες:⁴

α) Η βάση του υπολογισμού της ποσοστιαίας αμοιβής είναι πρακτικά αδύνατο να προσδιορισθεί ή ελλείπουν τα μέσα ελέγχου για την εφαρμογή του ποσοστού. Αυτό φαίνεται να ισχύει για τα έργα που μεταδίδονται ραδιοφωνικά, όπου ο αριθμός των ατόμων που παρακολουθεί την εκπομπή είναι αδύνατο να προσδιορισθεί

β) Τα έξοδα που απαιτούνται για τον υπολογισμό και τον έλεγχο είναι δυσανάλογα με την αμοιβή που πρόκειται να εισπραχθεί. Αυτό ισχύει όταν μπορεί να προσδιορισθεί η βάση υπολογισμού της

3Α. Β. Jaffe, J. Lerner, "Innovation and its discontents", Princeton University Press, 2004,σελ 119

2Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

3Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

4Α. Β. Jaffe, J. Lerner, "Innovation and its discontents", Princeton University Press, 2004,σελ 119

ποσοστιαίας αμοιβής και υπάρχουν τα μέσα ελέγχου για την εφαρμογή του ποσοστού, αλλά τα έξοδα που απαιτούνται είναι δυσανάλογα με την αμοιβή που πρόκειται να εισπραχθεί.

γ) Η φύση ή οι συνθήκες της εκμετάλλευσης καθιστούν αδύνατη την εφαρμογή του ποσοστού. Εδώ υπάγονται κυρίως οι περιπτώσεις που αναφέρει ο νόμος, δηλαδή όταν η συμβολή του δημιουργού δεν αποτελεί ουσιώδες στοιχείο σε σχέση με τη συνολική παραγωγή του έργου, π.χ. άρθρο δημοσιευμένο σε περιοδικά.

Ειδικές διατάξεις ρυθμίζουν την ποσοστιαία αμοιβή σε ορισμένες συμβάσεις, όπως στην εκδοτική σύμβαση (άρθρο 33 Ν.2121/1993).

Η πνευματική ιδιοκτησία έχει περιορισμένη χρονική διάρκεια. Όταν περάσει ο νόμιμος χρόνος, το έργο καθίσταται κοινό κτήμα, ανήκει δηλαδή στο δημόσιο τομέα (Public Domain) και μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ελεύθερης εκμετάλλευσης (τελεί υπό καθεστώς No Rights Reserved).

Πρόκειται για το χρονικό περιορισμό της πνευματικής ιδιοκτησίας που δικαιολογείται για λόγους προστασίας του κοινωνικού συνόλου.¹

Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας διαρκεί **όλη τη ζωή του δημιουργού και εβδομήντα χρόνια μετά το θάνατό του**, που υπολογίζονται από την 1η Ιανουαρίου του έτους το οποίο έπεται του θανάτου του δημιουργού (άρθρο 29§1, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 8§5 Ν.2557/1997). Η διάρκεια αυτή ισχύει τόσο για το ηθικό όσο και το περιουσιακό δικαίωμα. Μετά την πάροδο του χρόνου αυτού το έργο πέφτει στο δημόσιο τομέα και η εκμετάλλευση ή γενικότερα η χρήση του είναι ελεύθερη με την επιφύλαξη της άσκησης από το Δημόσιο, εκπροσωπούμενο από τον Υπουργό Πολιτισμού, των εξουσιών² αναγνώρισης της πατρότητας και περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου που απορρέουν από το ηθικό δικαίωμα (άρθρο 29§2 Ν.2121/1993, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 8§8 Ν.2557/1997).

Ας σημειωθεί ότι **για τα συγγενικά δικαιώματα η διάρκεια προστασίας είναι πενήντα χρόνια**, σύμφωνα με τις ειδικές ρυθμίσεις του νόμου και ότι όταν παρέλθει το χρονικό αυτό διάστημα η χρήση τους είναι ελεύθερη (βλ. άρθρο 52 Ν.2121/1993, όπως ισχύει).³

Για τα προηγουμένως αδημοσίευτα έργα, δηλαδή για τα έργα τα οποία για πρώτη φορά νομίμως δημοσιεύονται ή παρουσιάζονται στο κοινό, μετά τη λήξη της προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, προβλέπεται ένα συγγενικό δικαίωμα που αναγνωρίζει προστασία ανάλογη με το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού. Το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται σε κάθε πρόσωπο το οποίο μετά τη λήξη της διάρκειας της πνευματικής ιδιοκτησίας για πρώτη φορά δημοσιεύει νομίμως ή παρουσιάζει νομίμως στο κοινό έργο το οποίο ήταν προηγουμένως αδημοσίευτο (άρθρο 51Α Ν.2121/1993). Η ρύθμιση αυτή έχει πρακτική σημασία για έργα προηγουμένως αδημοσίευτα τα οποία φυλάσσονται σε βιβλιοθήκες ή αρχεία και τα οποία δεν είχαν δημοσιευθεί κατά τη διάρκεια της πνευματικής ιδιοκτησίας. Το πρόσωπο το οποίο νομίμως δημοσιεύει για πρώτη φορά ή παρουσιάζει νομίμως στο κοινό τα έργα αυτά για πρώτη φορά, δικαιούται προστασίας ανάλογης με το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού που διαρκεί εικοσιπέντε έτη από τη στιγμή της πρώτης δημοσίευσης ή της νόμιμης δημοσίευσης στο κοινό και υπολογίζεται από την 1η Ιανουαρίου του έτους το οποίο έπεται της πρώτης νόμιμης δημοσίευσης ή παρουσίασης στο κοινό.⁴ Ειδική διάρκεια προστασίας για ορισμένες κατηγορίες έργων ισχύει ειδική διάρκεια προστασίας. **Για τα ανώνυμα ή ψευδώνυμα**

1A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

2A. B. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

3A. B. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

4A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University

έργα η πνευματική ιδιοκτησία διαρκεί εβδομήντα χρόνια από την 1η Ιανουαρίου του έτους που έπεται εκείνου κατά το οποίο το έργο κατέστη νομίμως προσιτό στο κοινό, εκτός αν πριν από την πάροδο αυτής της χρονικής περιόδου, ο δημιουργός αποκαλύψει την ταυτότητά του ή το ψευδώνυμο δεν αφήνει καμία αμφιβολία για την ταυτότητα του δημιουργού, οπότε ισχύουν οι γενικοί κανόνες¹ (άρθρο 31§1 Ν.2121/1993, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 8§7 Ν.2557/1997).

Όταν ένα έργο δημοσιεύεται σε τόμους, τμήματα, τεύχη, αριθμούς ή επεισόδια και η διάρκεια προστασίας αρχίζει από τη στιγμή που το έργο κατέστη νομίμως προσιτό στο κοινό, η διάρκεια προστασίας υπολογίζεται για κάθε μέρος χωριστά (άρθρο 31§2Ν.2121/1993, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 8§7 Ν.2557/1997). Πρακτικά η ρύθμιση αυτή αφορά μόνο τα ανώνυμα και ψευδώνυμα έργα, γιατί μόνο για την κατηγορία αυτή η διάρκεια προστασίας υπολογίζεται με βάση το χρόνο κατά τον οποίο το έργο γίνεται νόμιμα προσιτό στο κοινό.

Για τα οπτικοακουστικά έργα η διάρκεια προστασίας λήγει εβδομήντα έτη μετά το θάνατο του τελευταίου επιζώντος μεταξύ των ακολούθων προσώπων: του κυρίου σκηνοθέτη, του σεναριογράφου, του συγγραφέα διαλόγων και του συνθέτη μουσικής, που γράφτηκε ειδικά για να χρησιμοποιηθεί στο οπτικοακουστικό έργο (άρθρο 31§3Ν.2121/1993, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 8§7 Ν.2557/1997 σε συνδυασμό με άρθρο 2§2 της Οδηγίας 93/98).

Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης η προστασία διαρκεί όλη τη ζωή του δημιουργού και πενήντα χρόνια από το θάνατό του (άρθρο 7§1 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης), χωρίς να αποκλείεται στις χώρες της Ένωσης η δυνατότητα ν' αναγνωρίσουν μεγαλύτερη διάρκεια προστασίας (άρθρο 7§6 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης). Η διάρκεια προστασίας διέπεται από το νόμο της χώρας όπου ζητείται η προστασία. Αν όμως η διάρκεια στη χώρα προστασίας διαφέρει από τη διάρκεια στη χώρα προέλευσης του έργου, εφαρμόζεται η αρχή της σύγκρισης των διαρκειών προστασίας. Σύμφωνα με την αρχή αυτή η διάρκεια στη χώρα όπου ζητείται η προστασία δεν υπερβαίνει τη διάρκεια που ορίζεται στη χώρα προέλευσης, εκτός αν υπάρχει αντίθετη ρύθμιση στη νομοθεσία της χώρας όπου ζητείται η προστασία (άρθρο 7§8 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης).²

Περιορισμοί και εξαιρέσεις

Η εθνική νομοθεσία προβλέπει ορισμένους περιορισμούς του περιουσιακού δικαιώματος στο Τέταρτο Κεφάλαιο του Ν.2121/1993. Οι περιορισμοί αυτοί που εξυπηρετούν κυρίως στόχους επιστημονικούς, εκπαιδευτικούς, πολιτιστικούς και ενημερωτικούς, ισχύουν αναλόγως και για τα συγγενικά δικαιώματα (άρθρο 52 στοιχείο β Ν.2121/1993).³

Ειδικότερα, καθιερώνονται ως περιορισμοί η παράθεση αποσπασμάτων (άρθρο 19), η χρήση για λόγους ενημέρωσης (άρθρο 25), η αναπαραγωγή για σκοπούς εκπαιδευτικούς (άρθρα 20§§1 και 2), η αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες και αρχεία (άρθρο 22), η αναπαραγωγή κινηματογραφικών ταινιών με σκοπό τη διατήρησή τους στο Εθνικό Κινηματογραφικό Αρχείο (άρθρο 23), η αναπαραγωγή για δικαστικούς ή διοικητικούς σκοπούς (άρθρο 24), η αναπαραγωγή ορισμένων έργων που βρίσκονται σε δημόσιο χώρο (άρθρο 26), η δημόσια εκτέλεση σε ειδικές περιστάσεις (άρθρο 27), καθώς και η παρουσίαση στο κοινό και

133 Press, 2004,σελ 119

1Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

2Α. Β. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

3Α. Β. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

αναπαραγωγή έργων των εικαστικών τεχνών (άρθρο 28). Παράλληλα, προβλέπεται ειδική ρύθμιση για την αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση (άρθρο 18).

Κατά την εναρμόνιση με την Οδηγία 2001/29, το άρθρο 81§2 Ν.3057/2002 τροποποίησε την εθνική νομοθεσία στα εξής σημεία:

Εντάσσεται στην ελληνική έννομη τάξη ο υποχρεωτικός περιορισμός που αφορά την «**εξαίρεση από το δικαίωμα αναπαραγωγής**» (άρθρο 5§1 της Οδηγίας 2001/29). Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 28Α εξαιρούνται από το δικαίωμα αυτό οι προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής οι οποίες είναι μεταβατικές ή παρεπόμενες και οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο και ουσιώδες τμήμα μιας τεχνολογικής μεθόδου, έχουν δε ως αποκλειστικό σκοπό να επιτρέψουν (α) την εντός δικτύου μετάδοση μεταξύ τρίτων μέσω διαμεσολαβητή ή (β) τη νόμιμη χρήση, ενός έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και οι οποίες δεν έχουν καμία ανεξάρτητη οικονομική σημασία. Πρόκειται για το λεγόμενο «**τεχνολογικό περιορισμό**» που πηγάζει από την ίδια τη λειτουργία των Η/Υ και του διαδικτύου. Με τη ρύθμιση αυτή νομιμοποιείται η αναγκαστική και αναπόφευκτη αναπαραγωγή έργων ή άλλων αντικειμένων που προστατεύονται κατά τη μεταφορά τους μέσω του διαδικτύου.

Από τους δυνητικούς περιορισμούς, πέρα από τις υπάρχουσες ρυθμίσεις (άρθρα 18- 28 Ν.2121/1993, όπως ισχύει) που προαναφέρθηκαν και αφορούν θέματα, όπως η ιδιωτική αναπαραγωγή, η παράθεση αποσπασμάτων, η αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες ή αρχεία κ.λ.π., καθιερώνεται και ο περιορισμός προς όφελος τυφλών και κωφαλάλων (άρθρο 28Α).¹

Η διαδικασία των τριών σταδίων

Για όλους τους περιορισμούς που αναφέρονται στο τέταρτο κεφάλαιο του Ν.2121/1993 ισχύει η γενική ρήτρα εφαρμογής (άρθρο 28Γ), δηλαδή η διαδικασία των τριών σταδίων (**three step test**) σύμφωνα με την οποία οι προβλεπόμενοι στην εθνική νομοθεσία περιορισμοί, εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, οι οποίες δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου (1st step) ή άλλων προστατευόμενων αντικειμένων (2nd step) και δεν θίγουν αδικαιολόγητα τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου (3rd step). Πρόκειται για τη γενική ρήτρα εφαρμογής που με βάση την Οδηγία 2001/29 απευθύνεται, όχι μόνο στο νομοθέτη, αλλά και στο

δικαστή ο οποίος καλείται σε κάθε περίπτωση να κρίνει αν πρόκειται ή όχι για περιορισμό που επιτρέπεται με βάση το τεστ των τριών σταδίων. Η δικαστική αυτή κρίση έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί το τελικό αποτέλεσμα της εφαρμογής της διαδικασίας των τριών σταδίων κρίνεται σε εθνικό επίπεδο.²

Αποθετήρια ανοιχτής πρόσβασης και ανοιχτού περιεχομένου

Η δημιουργία αποθετηρίων ανοιχτής πρόσβασης (open access) και ανοιχτού περιεχομένου (open content) εντάσσεται στις πρωτοβουλίες που έχουν πάρει πολλές χώρες π.χ. Η.Π.Α., Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και λιγότερο πλούσιες χώρες που αδυνατούν να ανταποκριθούν στο αυξημένο κόστος των επιστημονικών εκδόσεων. Η δημιουργία τέτοιων αποθετηρίων με προστατευόμενο περιεχόμενο προϋποθέτει την άδεια των δικαιούχων του περιεχομένου. Η άδεια αυτή μπορεί εύκολα να χορηγηθεί για την εξυπηρέτηση σκοπών εκπαιδευτικών και ερευνητικών, έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η δημιουργία ηλεκτρονικών κόμβων με επιστημονικό ή τεχνολογικό ή άλλο υλικό, όπως μελέτες, εργασίες, γκρίζα βιβλιογραφία. Αποθετήρια αυτού του τύπου είναι

1A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

2A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

χρήσιμα για μετα-δεδομένα (meta-data) και για στοιχεία που δεν ανήκουν στο πεδίο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, οπότε δεν χρειάζεται η χορήγηση άδειας (π.χ. νόμοι).¹

Οι άδειες Creative Commons

Το 2001 ιδρύθηκε στο Cambridge της Μασαχουσέτης των ΗΠΑ από τον Lawrence Lessig Καθηγητή Νομικής επιστήμης—τότε—στο Πανεπιστήμιο Harvard των ΗΠΑ, και μια μικρή διεπιστημονική ομάδα, το ίδρυμα Creative Commons με στόχο τη διάθεση εργαλείων στο δημιουργό πνευματικής ιδιοκτησίας που θα του επέτρεπαν να μπορεί να χορηγεί άδεια χρήσης του έργου του με πιο ελεύθερο και ανοιχτό τρόπο.

Οι άδειες Creative Commons (CC) επιτρέπουν την ελεύθερη χρήση πέρα από τα όρια του fair use και των νόμιμων περιορισμών ως προς την έκταση του περιουσιακού δικαιώματος. Στο χρήστη επιτρέπεται ιδίως η αναπαραγωγή, η διανομή, η παρουσίαση στο κοινό και η μετατροπή του έργου. Σκοπός του συστήματος που προτείνεται με τις άδειες Creative Commons δεν είναι η ανατροπή και κατάργηση της πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά ο επαναπροσδιορισμός των κανόνων της και η δημιουργία νέας ισορροπίας με βάση τις αρχές του διαδικτύου. Η ελεύθερη διασκευή και μετατροπή καθιστά το περιεχόμενο προσιτό στο κοινό με τους συμβατικούς όρους που οι ίδιοι οι δημιουργοί διαγράφουν με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός συμβατικού δημόσιου τομέα πάνω στον οποίο μπορούν να παραχθούν άλλα έργα. Η ιδέα δημιουργίας ενός νέου δημόσιου τομέα εντός του ισχύοντος συστήματος πνευματικής ιδιοκτησίας είναι χρήσιμη και για τις χώρες με αναπτυσσόμενη οικονομία.²

Πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία των Creative Commons είναι το περιεχόμενο επιστολής του τρίτου Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών Thomas Jefferson προς τον Isaac McPherson τον Αύγουστο του 1813, στην οποία ο Jefferson προσεγγίζοντας την έννοια της ιδιοκτησίας των ιδεών—της πνευματικής ιδιοκτησίας, θα λέγαμε σήμερα— διατυπώνει την άποψη ότι η αξία μιας ιδέας δεν μειώνεται όταν την χρησιμοποιούν περισσότεροι άνθρωποι. Στα λόγια του Thomas Jefferson στην εν λόγω επιστολή,

«Αυτός που λαμβάνει μια ιδέα από εμένα, εμπνέεται χωρίς εγώ να χάνω την ιδέα. Αυτός που ανάβει το κερί του από το δικό μου, φωτίζεται χωρίς να με συσκοτίζει» είδε ο Καθηγητής Νομικής Lawrence Lessig την κεντρική ιδέα των Creative Commons, δηλαδή την ευρύτητα, πλέον, διαδεδομένη αντίληψη ότι η βέλτιστη εκμετάλλευση των πνευματικών δικαιωμάτων ή η διάδοση του έργου των δημιουργών γίνεται σήμερα, στην ψηφιακή εποχή και κοινωνία των διαδικτυακών επικοινωνιών, με αποτελεσματικό τρόπο, όταν μέρος από το περιουσιακό δικαίωμα των δημιουργών υποχωρεί προς όφελος των χρηστών ή των άλλων δημιουργών. Η μέγιστη διάδοση συγκεκριμένων τύπων έργων ή η εφαρμογή συγκεκριμένων επιχειρηματικών μοντέλων επιτυγχάνεται στον ψηφιακό κόσμο με τη διάθεση των εξουσιών αναπαραγωγής, μεταβολής και διάθεσης του έργου. Ουσιαστικά, οι άδειες Creative Commons δημιουργήθηκαν από την ανάγκη να καλυφθεί το κενό μεταξύ του All Rights Reserved που εξασφάλιζε το Copyright και του No Rights Reserved που υφίσταται για όσα έργα βρίσκονται στο Public Domain. Αφενός η αδυναμία της κείμενης νομοθεσίας για την προστασία της³ πνευματικής ιδιοκτησίας να καλύψει το υφιστάμενο κενό, αφετέρου η προαγωγή της πληροφορικής τεχνολογίας που κατέστησε το κενό ορατό ή περισσότερο ορατό, οδήγησε στη δημιουργία των αδειών Creative Commons με σκοπό όχι την αλλαγή της νομοθεσίας για την

1A. B. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

2A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

3A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά την παροχή στους δημιουργούς της ελευθερίας διαχείρισης της πνευματικής ιδιοκτησίας τους κατά το δοκούν και χωρίς εξαρτήσεις από τους εκάστοτε gatekeepers και συντεχνίες στην τοπική αγορά διαχείρισης έργων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η ένδειξη Some Rights Reserved επιτρέπει τη μη εμπορική χρήση του έργου που μπορεί να κυκλοφορεί ελεύθερα στο διαδίκτυο, αλλά και στη συνήθη έντυπη μορφή με αμοιβή από κάποιον εκδοτικό οίκο. Το σύστημα των αδειών Creative Commons προτείνει ευέλικτους τρόπους άσκησης του δικαιώματος μέσω των συγκεκριμένων αδειών. Σε νομικό επίπεδο είναι γνωστό ότι το περιουσιακό δικαίωμα μεταβιβάζεται και ασκείται μέσω των συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης. Από την άποψη αυτή οι άδειες Creative Commons μπορούν να ενταχθούν στη κατηγορία των μη αποκλειστικών αδειών εκμετάλλευσης.

Το κλασικό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας σε τελική ανάλυση ενδυναμώνεται από τη χρήση αδειών Creative Commons και γενικά από την ανοιχτή διάθεση περιεχομένου.

Αφού ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να βρει διαθέσιμα έργα με άδειες Creative Commons και υλικό ελεύθερα προσβάσιμο, είναι φανερό ότι δεν μπορεί να έχει καμία δικαιολογία σε περίπτωση προσβολής πνευματικών δικαιωμάτων για περιεχόμενο που διατίθεται στο κοινό με τους κλασικούς κανόνες της πνευματικής ιδιοκτησίας.¹ Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι η νομική ισχύς των αδειών αυτών κρίνεται σύμφωνα με τους εκάστοτε εθνικούς κανόνες της πνευματικής ιδιοκτησίας ή του αστικού δικαίου.

Ιδιαίτερη σημασία για το θέμα των αδειών Creative Commons και των Πανεπιστημιακών Βιβλιοθηκών έχουν οι ρυθμίσεις του Ν.2121/1993 που αφορούν στις συμβάσεις και στις άδειες εκμετάλλευσης (άρθρα 12 επ.), γιατί και οι άδειες Creative Commons κατατάσσονται στις άδειες εκμετάλλευσης, οπότε μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι σχετικοί κανόνες εφαρμόζονται αναλογικά.

Οι κανόνες που καθιερώνονται στα άρθρα 12 επ. Ν.2121/1993 έχουν σκοπό να εξασφαλίσουν την προστασία του δημιουργού έναντι του αντισυμβαλλόμενου που εκμεταλλεύεται το έργο (έγγραφος τύπος, απαγόρευση κατάρτισης συμβάσεων που αφορούν τους μελλοντικούς τρόπους εκμετάλλευσης ή το σύνολο των μελλοντικών έργων, μερισμός εξουσιών, θεωρία σκοπού κλπ) και αποτελούν το επιστέγασμα θέσεων και απόψεων της θεωρίας και της νομολογίας που είχαν αναπτυχθεί κατά το προϊσχύσαν δίκαιο. Το άρθρο 13 προβλέπει ειδικές ρυθμίσεις για τις συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης.

Με τις *συμβάσεις εκμετάλλευσης* ο αντισυμβαλλόμενος αναλαμβάνει την υποχρέωση να ασκήσει τις εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό δικαίωμα, ενώ με τις *άδειες εκμετάλλευσης* ο αντισυμβαλλόμενος δεν έχει την υποχρέωση να εκμεταλλευθεί το έργο, απλώς υποχρεούται να καταβάλει στο δημιουργό την αντιπαροχή για τη σχετική εκμετάλλευση. Οι συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης διακρίνονται σε *αποκλειστικές ή μη*, ανάλογα με το αν παρέχουν στον αντισυμβαλλόμενο το δικαίωμα να ασκεί τις εξουσίες στις οποίες αναφέρεται η σύμβαση ή η άδεια εκμετάλλευσης κατ' αποκλεισμό οποιουδήποτε τρίτου ή παράλληλα προς άλλους αντισυμβαλλόμενους ή προς το δημιουργό. Σε περίπτωση αμφιβολίας προβλέπεται ο ερμηνευτικός κανόνας ότι η σύμβαση και η άδεια εκμετάλλευσης θεωρούνται μη αποκλειστικές. Οι άδειες Creative Commons μπορούν να υπαχθούν στις άδειες εκμετάλλευσης. Ο δημιουργός επιλέγει μία από τις άδειες Creative Commons και στη συνέχεια μπορεί να ενσωματώσει τη συγκεκριμένη άδεια στην ιστοσελίδα του όπου δημοσιεύει το έργο του.

1A. B. Jaffe, J. Lerner, "Innovation and its discontents", Princeton University Press, 2004,σελ 119

2A. B. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

Αν δεν έχει δική του ιστοσελίδα μπορεί να δημοσιεύει το έργο του σε ιστοσελίδες που διαθέτουν αυτές τις άδειες. Οι άδειες Creative Commons δεν επιτρέπουν τη χρήση τεχνολογικών μέτρων, δεν καταργούν τους περιορισμούς στην έκταση του περιουσιακού δικαιώματος και επιτρέπουν την ανταλλαγή έργων με το σύστημα peer to peer.

Η ύπαρξη και λειτουργία των ελληνοποιημένων αδειών Creative Commons είναι κατεξοχήν τεχνο-νομικό εγχείρημα αφού πέραν της διαμόρφωσης του νομικού περιεχομένου τους με έρεισμα κυρίως στο θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και στο ενοχικό δίκαιο, η λειτουργία των αδειών αυτών προϋποθέτει τη χρήση μετα-δεδομένων (meta-tags και meta-data) που επιτρέπουν την αναγνώριση των έργων τα οποία διατίθενται και διαδίδονται υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις των σχετικών αδειών κατόπιν ενεργοποίησης διαδικτυακών εφαρμογών που καθιστούν εφικτό τον εύκολο εντοπισμό της διάδοσης των έργων που προστατεύονται με τις άδειες Creative Commons ή/και την ενδεχόμενη περαιτέρω τροποποίησή τους υπό τους όρους των αδειών αυτών.

Κάθε άδεια Creative Commons απαρτίζεται από τρία μέρη:

1. το Commons Deed, το εισαγωγικό μέρος
2. το Legal Code, το νομικό μέρος
3. τα meta-data, το τεχνολογικό μέρος

Το πρώτο μέρος ονομαζόμενο Commons Deed συνίσταται σε περιληπτική διατύπωση σε απλή γλώσσα έτσι ώστε να είναι εύληπτη και από μη νομομαθείς του περιεχομένου της άδειας, δηλαδή των χρήσεων του έργου που η άδεια επιτρέπει. Το Commons Deed δεν υποκαθιστά σε καμία περίπτωση την πλήρη και αναλυτική διατύπωση των χρήσεων του έργου που η άδεια επιτρέπει όπως αυτή περιλαμβάνεται στο δεύτερο μέρος της άδειας. Κοντολογίς, το Commons Deed είναι μια σύνοψη της άδειας που προηγείται της διατύπωσης του πλήρους περιεχομένου της άδειας, με σκοπό να καθιστά σαφές στον μη νομομαθή δημιουργό το είδος των χρήσεων του έργου που η άδεια επιτρέπει, και έτσι να βοηθά τον δημιουργό να επιλέξει την καταλληλότερη γι' αυτόν άδεια.¹

Το δεύτερο μέρος ονομαζόμενο Legal Code συνίσταται σε πλήρη και αναλυτική διατύπωση των χρήσεων του έργου που η άδεια επιτρέπει. Το μέρος αυτό της άδειας είναι διατυπωμένο σε γλώσσα νομική, όπως αυτή που χρησιμοποιείται σε κάθε κείμενο σύμβασης διαμορφωμένο από δικηγόρους.²

Το τρίτο μέρος απαρτίζεται από τα μετα-δεδομένα (meta-tags και meta-data) τα οποία επιτρέπουν την αναγνώριση των έργων τα οποία διατίθενται και διαδίδονται υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις των αδειών αυτών. Τα μετα-δεδομένα συνιστούν το τεχνολογικό μέρος των αδειών αυτών και όπως γίνεται αντιληπτό υφίστανται και λειτουργούν συναρτώμενα στο λεκτικό, συμβατικό, περιεχόμενο των αδειών.

Οι άδειες Creative Commons:

- προσφέρονται δωρεάν μέσω διαδικτύου, τόσο στο νομικό όσο και στο τεχνολογικό τους μέρος.
- δεν είναι αποκλειστικές, υπό την έννοια ότι ο δημιουργός ή/και δικαιούχος δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας διατηρεί το δικαίωμα να επιτρέψει χρήσεις του έργου του διαφοροποιούμενος είτε ως προς τις άδειες είτε ως προς τα πρόσωπα που δεσμεύονται από τους όρους των επιλεγόμενων αδειών .
- με τη χρήση κάποιας από τις άδειες των Creative Commons ο δημιουργός ή/και δικαιούχος δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας δεν παραιτείται καμιάς από τις εξουσίες του, που απορρέουν είτε από το περιουσιακό είτε από το ηθικό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Εξακολουθεί να τις διατηρεί και μπορεί να τις

1Α. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004,σελ 119

2Α. B. Jaffe, J. Lerner όπ.π., σελ. 119

ασκήσει με οποιοδήποτε τρόπο εκείνος κρίνει σκόπιμο.

Οι έξι άδειες CC είναι οι εξής:

Attribution

Attribution + Share-Alike

Attribution + Non-Derivatives

Attribution + Non-Commercial

Attribution + Non-Commercial + Non-Derivatives

Attribution + Non-Commercial + Share-Alike

Ειδικότερα, με χρήση των αδειών CC:

Attribution

Ο αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο όπως θέλει, αρκεί να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό¹

Attribution + Share - Alike

Ο αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο όπως θέλει αρκεί να αδειοδοτήσει οποιοδήποτε παράγωγο έργο με την ίδια άδεια ή μια άδεια με τα ίδια στοιχεία άδειας και να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό

Attribution + Non Derivatives Ο αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο όπως θέλει, αλλά δεν μπορεί να δημιουργήσει παράγωγα έργα και πρέπει να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό²

Attribution + Non Commercial

Ο αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο με οποιονδήποτε τρόπο αρκεί να μην υπάρχει σκοπός εμπορικής χρήσης και να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό

Attribution + Non Commercial + Non Derivatives

Ο αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο με οποιονδήποτε τρόπο αρκεί να μην υπάρχει σκοπός εμπορικής χρήσης, να μη δημιουργήσει παράγωγα έργα και να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό

Attribution + Non Commercial + S h a r e - A l i k e

Ο αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο με οποιονδήποτε τρόπο αρκεί να μην υπάρχει σκοπός εμπορικής χρήσης, να αδειοδοτήσει οποιοδήποτε παράγωγο έργο με την ίδια άδεια ή μια άδεια με τα ίδια στοιχεία άδειας και να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό³

Όσο το κίνημα της Ανοικτής Πρόσβασης ενισχύεται διεθνώς, όλο και περισσότεροι εκδότες ή άλλοι ενδιαμέσοι κρίκοι στην αλυσίδα της παραγωγής⁴ και διακίνησης/διάχυσης της γνώσης και της καλλιτεχνικής έκφρασης αναμένεται ότι θα συμφωνούν, ή θ' αναγκαστούν να συμφωνήσουν,

1M. Swink, "Completing projects on-time: how project acceleration affects new product development", Journal of Engineering and Technology

Management, Volume 20, 2003, pp. 319-344

2M. Swink όπ.π., σελ. 319-344

3M. Swink, "Completing projects on-time: how project acceleration affects new product development", Journal of Engineering and Technology

Management, Volume 20, 2003, pp. 319-344

να επιτρέπουν στους δημιουργούς τη διατήρηση του δικαιώματος αυτό-αρχαιοθέτησης των έργων και δημοσιεύσεων τους άσχετα αν αυτές εμφανίζονται ταυτόχρονα σε κάποιο εμπορικό περιοδικό ή τα ψηφιακά αποθετήρια είναι ψηφιακές βάσεις δεδομένων στο διαδίκτυο που παρέχουν ελεύθερη και χωρίς περιορισμό πρόσβαση σε επιστημονικό, καλλιτεχνικό και ερευνητικό υλικό.

Υπάρχουν δυο τύποι αποθετηρίων:¹

1. **Θεματικά αποθετήρια**

2. **Θεσμικά ή Ιδρυματικά αποθετήρια**, που συνήθως υλοποιούνται και υποστηρίζονται από κάποιο ακαδημαϊκό οργανισμό ή ερευνητικό φορέα. Αποθετήρια, βιβλιοθήκες, websites και περιοδικά ανοικτής πρόσβασης προέκυψαν επειδή ακριβώς δημιουργήθηκε η ανάγκη της ύπαρξης εκπαιδευτικού υλικού ανοικτής²

3.1: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Οι ευρωπαϊκοί και διεθνείς οργανισμοί και συμφωνίες στην προσπάθεια ενοποίησης των εθνικών αφορούν και την κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα, αποτέλεσαν τον πρόδρομο συμφωνιών σχετικών για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (General Agreement on Tariffs and Trade ή GATT) το 1947 αποτέλεσε μια πρώτη απόπειρα κατάργησης ή μείωσης των διαφόρων εμποδίων, όπως είναι οι δασμοί, οι ποσοτικοί περιορισμοί, οι πάσης φύσεως επιδοτήσεις και ενισχύσεις, η πρακτική dumping και άλλα. Το σύμφωνο της GATT σταδιακά τροποποιήθηκε και βελτιώθηκε μέσω ζητήσεων μεταξύ των κρατών μελών του συμφώνου. Στα πλαίσια αυτά υπογράφηκαν ειδικότερα για τις πατέντες οι εξής Συμφωνίες: Patent Cooperation Treaty και Budapest Treaty on the International Recognition of the Deposit of Microorganisms for the purposes of Patent Procedure to 1970 και το 1977 αντίστοιχα.

Επιπρόσθετα, αποτέλεσμα αυτών των συζητήσεων, οι οποίες ονομάζονταν γύροι, ήταν και η ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (World Trade Organization ή WTO) και της Γενικής Συμφωνίας για το Εμπόριο Υπηρεσιών (General Agreement on Trade in Services ή GATS) και η Συμφωνία για τις Σχετιζόμενες με το Εμπόριο Πλευρές των Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Trade related Intellectual Property Rights ή TRIPs) το 1994. Ειδικότερα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου αποτελεί διεθνή οργανισμό με αριθμό μελών που ξεπερνά τα 110. Η GATS αποτελεί τροποποίηση της GATT, ώστε να περιλαμβάνει και υπηρεσίες εκτός από προϊόντα.³

Τέλος, η Συμφωνία TRIPs αναφέρεται στα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας και συμπληρώνει τις συμφωνίες που έχουν υπογραφεί υπό την αιγίδα της Παγκόσμιας Οργάνωσης Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO). Η TRIPs κυρίως ρυθμίζει ενιαία ελάχιστα πρότυπα και χρονικές περιόδους, εντός των οποίων θα πρέπει να παρέχεται προστασία στα διάφορα δικαιώματα

4M. Swink όπ.π., σελ. 319-344

1M. Swink όπ.π., σελ. 319-344

2M. Swink όπ.π., σελ. 319-344

3F. M. Scherer, “Industrial market structure and economic performance”, second edition, Houghton Mifflin, 1980

πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι παραπάνω συμφωνίες αποτέλεσαν βασικό οδηγό στη λήψη αποφάσεων σχετικά με κάθε τομέα δραστηριότητας των επιχειρήσεων διεθνώς.¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΕΡΙ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει τη χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας εφόσον ικανοποιούνται ορισμένα κριτήρια. Συγκεκριμένα, πατέντες χορηγούνται μόνο για επινοήματα που: (α) είναι νέα, (β) παρουσιάζουν εφευρετική δραστηριότητα και (γ) είναι επιδεκτικά βιομηχανικής εφαρμογής.

Αν ένα προϊόν είναι νέο και έχει βιομηχανική εφαρμοσιμότητα, αλλά δεν παρουσιάζει εφευρετική δραστηριότητα, τότε δεν μπορεί να λάβει δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, αλλά είναι πιθανό να λάβει πιστοποιητικό υποδείγματος χρησιμότητας.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το παραπάνω κριτήριο, ένα προϊόν / υπηρεσία ή μια διεργασία θεωρείται νέα όταν δεν ανήκει σε αυτά που είναι ήδη γνωστά οπουδήποτε στον κόσμο, από γραπτή ή προφορική περιγραφή ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, πριν από την ημερομηνία κατάθεσης της αίτησης απονομής διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Στην πράξη, οι εξεταστές διαπιστώνουν ότι μια εφεύρεση είναι νέα ερευνώντας σε μία βάση 90.000.000 περίπου δεδομένων, τα οποία συμπεριλαμβάνουν προηγούμενες αιτήσεις και απονεμηθέντα σε ολόκληρο τον κόσμο, δημοσιεύσεις, εκδόσεις κάθε είδους, άρθρα από κυκλοφορία στο εμπόριο και τα λοιπά. Ο κίνδυνος που παραμονεύει εδώ είναι η καταστροφή του νέου της καινοτομίας από την ίδια την επιχείρηση ή το πρόσωπο που προβαίνει σε δημοσιοποίηση της εφεύρεσης με κάθε είδους παρουσίασή της στο κοινό πριν την κατάθεση της αίτησης απονομής διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Το δεύτερο κριτήριο της εφευρετικής δραστηριότητας αναφέρεται στο περιεχόμενο της καινοτομίας. Θα πρέπει, δηλαδή, η νέα εφεύρεση να εμπεριέχει ένα εφευρετικό βήμα πέραν όσων είναι ήδη γνωστά, όπως για παράδειγμα να επιλύει κάποιο τεχνικό πρόβλημα. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να μην αποτελεί μια προφανή εξέλιξη των ήδη κεκτημένων. Αυτή η προϋπόθεση του μη αυτονόητου διακρίνει ένα τεχνικό επίτευγμα που συνιστά εφεύρεση από άλλα τεχνικά επιτεύγματα. Τέλος, όσον αφορά τη βιομηχανική εφαρμοσιμότητα, μία εφεύρεση εγκρίνεται αν το αντικείμενό της μπορεί να παραχθεί ή να χρησιμοποιηθεί σε οποιονδήποτε τομέα παραγωγικής δραστηριότητας.²

Αν η εφεύρεση καλύπτει τα κριτήρια που προαναφέρθηκαν, χορηγείται στον εφευρέτη το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Η πατέντα συνεπάγεται ορισμένα δικαιώματα στον κάτοχο. Πριν την ανάλυση, όμως, των δικαιωμάτων αυτών είναι αναγκαίο να διευκρινιστεί ποιος μπορεί να είναι ο δικαιούχος της πατέντας. Σε πρώτη φάση οι εφευρέτες χωρίζονται σε ανεξάρτητους και εργαζόμενους. Οι ανεξάρτητοι εφευρέτες μπορεί να είναι ένας ή περισσότεροι. Δικαιούχος της εφεύρεσης είναι καταρχήν ο ίδιος ο εφευρέτης, ο οποίος είναι φυσικό πρόσωπο. Αν περισσότερα πρόσωπα δημιούργησαν τη εφεύρεση από κοινού, τότε το δικαίωμα επί της εφεύρεσης ανήκει σε όλους τους συνεργάτες εξ αδιαίρετου, εκτός αν υπάρχει διαφορετική συμφωνία μεταξύ τους. Κάθε συνεργάτης έχει δικαίωμα να μεταβιβάζει τη μερίδα του ελεύθερα από τους υπόλοιπους.

Αν η εφεύρεση πραγματοποιηθεί από εργαζόμενο εφευρέτη, καταρχήν του ανήκει. Υπάρχουν ωστόσο οι ειδικότερες περιπτώσεις της υπηρεσιακής και της εξαρτημένης εφεύρεσης. Η

1F. M. Scherer, "Industrial market structure and economic performance", second edition, Houghton Mifflin, 1980

2F. M. Scherer, "Industrial market structure and economic performance", second edition, Houghton Mifflin, 1980

υπηρεσιακή εφεύρεση πραγματοποιείται μετά από ειδική σύμβαση εργαζόμενου και εργοδότη, με αντικείμενο τη δημιουργία της εφεύρεσης. Στην περίπτωση αυτή, η εφεύρεση ανήκει στον εργοδότη, ωστόσο το όνομα του φυσικού προσώπου εφευρέτη αναφέρεται στο δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Επιπλέον, αν η εφεύρεση είναι ιδιαίτερα επωφελής για τον εργοδότη, ο εργαζόμενος δικαιούται πρόσθετη εύλογη αμοιβή πέρα από τη συμφωνηθείσα.¹

Η εξαρτημένη εφεύρεση πραγματοποιείται από εργαζόμενο, με τη χρήση μέσων, υλικών ή πληροφοριών της επιχείρησης στην οποία εργάζεται. Στην περίπτωση αυτή η εφεύρεση ανήκει κατά 40% στον εργοδότη και κατά 60% στον ή στους εφευρέτες. Ο εργοδότης έχει προτεραιότητα στην εκμετάλλευση της εφεύρεσης, έναντι αμοιβής προς τον εφευρέτη. Στην εξαρτημένη εφεύρεση ο εργαζόμενος ενημερώνει αμέσως τον εργοδότη του για την πραγματοποίηση της εφεύρεσης, προκειμένου να συνυποβάλλουν αίτηση απονομής διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Εφόσον απονεμηθεί το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, ο δικαιούχος εξασφαλίζει συγκεκριμένα δικαιώματα. Η πατέντα προσφέρει στον κάτοχό της το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται παραγωγικά την εφεύρεσή του, κατ' αποκλειστικότητα για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα από την επομένη της ημερομηνίας της αρχικής κατάθεσης. Ο νόμος κάνει ενδεικτική απαρίθμηση:

- Το δικαίωμα να παράγει, να προσφέρει και να διαθέτει στην αγορά, να χρησιμοποιεί και να κατέχει για τον ίδιο σκοπό τα προϊόντα / υπηρεσίες που προστατεύονται από το δίπλωμά του.
- Το δικαίωμα να εφαρμόζει, να προσφέρει ή να διαθέτει στην αγορά τη διεργασία που προστατεύεται από το δίπλωμά του.
- Το δικαίωμα να παράγει, να προσφέρει και να διαθέτει στην αγορά ή να κατέχει και να χρησιμοποιεί για τον ίδιο σκοπό το προϊόν / υπηρεσία που έχει παραχθεί με την προστατευόμενη διεργασία του.
- Το δικαίωμα να απαγορεύει σε κάθε τρίτο να εκμεταλλεύεται παραγωγικά κατά τους παραπάνω τρόπους την εφεύρεσή του ή να εισάγει χωρίς τη συναίνεσή του, τα προϊόντα / υπηρεσίες που προστατεύονται από την πατέντα.

Συνοπτικά, το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας προσφέρει στο δικαιούχο αποκλειστικά δικαιώματα εμπορικής και οικονομικής εκμετάλλευσης της καινοτομίας, είτε πρόκειται για προϊόν / υπηρεσία είτε για διεργασία.³

4.1: Ο ΤΡΟΠΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ

Η διαδικασία που ακολουθείται για την διεκδίκηση και την απόκτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας μπορεί διαχρονικά να μεταβάλλεται σε ορισμένα σημεία, αλλά σε γενικές γραμμές παραμένει σταθερή. Αρχικά, ο ενδιαφερόμενος συμπληρώνει μια αίτηση, στην οποία εξηγεί την εφεύρεσή του, επισημαίνοντας τα σημεία στα οποία διαφοροποιείται από τυχόν παρεμφερή καινοτομικά προϊόντα ή διεργασίες. Εκτός από την αναλυτική περιγραφή της εφεύρεσης η αίτηση στο νομικό της μέρος περιέχει ισχυρισμούς (claims) για το τι προστατεύει

1F. M. Scherer, “Industrial market structure and economic performance”, second edition, Houghton Mifflin, 1980

2F. M. Scherer, “Industrial market structure and economic performance”, second edition, Houghton Mifflin, 1980

3F. M. Scherer, “Industrial market structure and economic performance”, second edition, Houghton Mifflin, 1980

ακριβώς η πατέντα και τι όχι. Για τους ισχυρισμούς αυτούς χρησιμοποιούνται εξειδικευμένοι νομικοί όροι και συνεπώς σε ορισμένες περιπτώσεις είναι απαραίτητη η παρουσία δικηγόρου.

Ο αρμόδιος εξεταστής, μετά από σχολαστική μελέτη, διαπιστώνει αν η εφεύρεση ικανοποιεί τα προαναφερθέντα κριτήρια. Αν τα καλύπτει, χορηγείται το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Αν πάλι όχι, πριν απορριφθεί η αίτηση, ο αιτών έχει την ευκαιρία να μετατρέψει τους ισχυρισμούς και γενικότερα το περιεχόμενο της αίτησης και να επανεξεταστεί. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για μία διαπραγμάτευση μεταξύ του εξεταστή και του ή των νομικών συμβούλων του προσώπου ή της επιχείρησης που υποβάλλει την αίτηση. Αν τα δύο αυτά μέρη δε συμφωνήσουν τελικά, η αίτηση απορρίπτεται.

Εφόσον η αίτηση εγκριθεί, η πατέντα που χορηγείται αποτελεί πνευματικά ιδιοκτησία. Όπως κάθε άλλο είδος ιδιοκτησίας, έτσι και αυτό μπορεί να πουληθεί ή να ενοικιαστεί. Σε περίπτωση ενοικίασης, συντάσσεται μια συμφωνία μεταξύ των δύο μερών (license agreement), η οποία προβλέπει συγκεκριμένη αμοιβή (royalties) από τον ενοικιαστή (licensee) στον κάτοχο (patentee) της πατέντας. Η αμοιβή μπορεί να περιλαμβάνει την καταβολή ενός προσυμφωνημένου χρηματικού ποσού μηνιαίως ή ετησίως ή την καταβολή συγκεκριμένου ποσοστού των κερδών από την εκμετάλλευση της πατέντας.¹

Το σύστημα που περιγράφηκε επιδέχεται σημαντικών βελτιώσεων προς δύο κυρίως κατευθύνσεις. Η πρώτη κατεύθυνση είναι η άνοδος της ποιότητας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Παρατηρείται, δηλαδή, σε ορισμένες περιπτώσεις η χορήγηση πατεντών χωρίς να καλύπτονται πλήρως τα απαιτούμενα κριτήρια. Ένας τρόπος επίλυσης του προβλήματος είναι η επιλεκτικότητα και η αυστηρότητα των εξεταστών των αιτήσεων που υποβάλλονται.

Η βελτίωση της ποιότητας των πατεντών, όμως, έγκειται και στη γρήγορη διαδικασία εξέτασης και έγκρισης ή απόρριψης των αιτήσεων, αποφεύγοντας την περιττή γραφειοκρατία, καθώς και στην επαρκή κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων του κατόχου. Η δεύτερη κατεύθυνση βελτίωσης του συστήματος των πατεντών είναι η μείωση του κόστους του. Η δυσλειτουργία του σε συνδυασμό με τα υψηλά έξοδα, τα οποία τελικά επιβαρύνουν και τους αιτούντες, αυξάνει σημαντικά την τιμή του πηλίκου κόστους προς ωφέλεια.²

4.2: ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Η πραγματικότητα σχετικά με την ισχύ, τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα του συστήματος των πατεντών απέχει από την προβλεπόμενη ιδεατή μορφή.

Πρώτα απ' όλα, οι πατέντες και οι προαναφερόμενες μέθοδοι κατοχύρωσης πνευματικών δικαιωμάτων δεν είναι ο μόνος τρόπος με τον οποίο μια επιχείρηση μπορεί να εμποδίσει την αντιγραφή (imitation). Ένας εναλλακτικός τρόπος είναι η μυστικότητα, δηλαδή να μη γίνει ευρέως γνωστή η “μυστική συνταγή”. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η περίπτωση της Coca-Cola. Η μυστικότητα βρίσκει καλύτερη εφαρμογή στην καινοτομία διεργασιών παρά προϊόντων / υπηρεσιών. Υπάρχει μάλιστα ειδικό νομικό πλαίσιο που προβλέπει ποινή σε τρίτους οι οποίοι αποκτούν πρόσβαση σε απόρρητα στοιχεία και τα χρησιμοποιούν προς όφελός τους, ανεξάρτητο από αυτό των πατεντών.³

1F. M. Scherer, “Industrial market structure and economic performance”, second edition, Houghton Mifflin, 1980

2F. M. Scherer, “Industrial market structure and economic performance”, second edition, Houghton Mifflin, 1980

3T. L. Wheelen, J. D. Hunger, “Strategic Management and Business

Ένας επιπλέον εναλλακτικός τρόπος κατοχύρωσης μιας καινοτομίας είναι τα αναφερόμενα στο 2ο Κεφάλαιο πλεονεκτήματα του πρώτου που λανσάρει μια καινοτομία στην αγορά (first mover advantage). Με αυτό τον τρόπο, χωρίς να υπάρχει σχετικός νόμος, η εκάστοτε επιχείρηση διατηρεί την υπεροχή της όσον αφορά μια συγκεκριμένη εφεύρεση. Παρ' όλο που δεν αποτρέπεται η αντιγραφή, οι ανταγωνιστές δεν μπορούν να αποκτήσουν την επιθυμητή αγορά, κυρίως λόγω της απροθυμίας των καταναλωτών να αλλάξουν τη μάρκα που τους ικανοποιεί για κάποια άλλη αμφιβόλου αποτελεσματικότητας.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι μια καινοτομία για να έχει εμπορική και οικονομική επιτυχία δεν είναι απαραίτητο να κατοχυρώνεται μέσω πατέντας. Είναι αρκετά τα παραδείγματα σημαντικών καινοτομιών που κατέκτησαν την αγορά χωρίς να προστατεύονται νομικά.¹

Ένα άλλο θέμα που δεν αναφέρεται στη θεωρητική προσέγγιση του συστήματος των πατεντών είναι ότι οι εφευρέσεις δεν πραγματοποιούνται εντελώς ανεξάρτητα η μία από την άλλη. Μεταξύ των καινοτομιών των επιχειρήσεων υπάρχουν αλληλεπικαλύψεις και ενίοτε η μία στηρίζεται πάνω στην άλλη. Η κατοχύρωση, όμως, της καινοτομίας από την επιχείρηση Α στερεί αυτόματα το δικαίωμα από την επιχείρηση Β να πράξει αναλόγως, λόγω συγγένειας των δύο καινοτομιών. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτό δρα ως τροχοπέδη στην πραγματοποίηση R&D από την επιχείρηση Β, οπότε εμποδίζεται η τεχνολογική πρόοδος και η διάθεση στην αγορά νέων προϊόντων ή υπηρεσιών.

Απόσταση μεταξύ θεωρίας και πράξης υπάρχει και στην εξέταση των αιτήσεων για τη χορήγηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Εφόσον υπεισέρχεται ο ανθρώπινος παράγοντας, η διαδικασία δεν είναι τέλεια. Το δυσκολότερο μέρος είναι η εξακρίβωση του νέου της εφεύρεσης. Επιπρόσθετα, σημασία έχει και η ποιότητα του περιεχομένου των πατεντών. Επειδή είναι σχεδόν αδύνατη εξάλειψη όλων των περιπτώσεων που δεν καλύπτουν υψηλές προδιαγραφές, στόχος είναι η μείωσή τους, με αποτέλεσμα την άνοδο της ποιότητας του συνόλου των πατεντών.²

Η αποτελεσματικότερη εξέταση των πατεντών προϋποθέτει επιπλέον κόστος και κυρίως αλλαγή νοοτροπίας. Αλλαγή νοοτροπίας σημαίνει να πεισθούν πρώτα απ' όλα οι εξεταστές για τη σημασία της ενδεδειγμένης μελέτης όλων των πατεντών, έστω και αν μια μικρή μειοψηφία τους έχει πραγματική αξία. Όσον αφορά το επιπλέον κόστος, αυτό είναι δύσκολο να καλυφθεί. Για παράδειγμα, το ευρύ κοινό προτιμά να χάσει την ευκαιρία εισόδου στην αγορά μιας καινοτομίας από το να χρεωθεί επιπλέον για ένα δυνητικό νέο προϊόν. Ένας τρόπος μείωσης του κόστους είναι η εξέτασή τους σε βαθμίδες, έτσι ώστε οι μη αξιόλογες να απορρίπτονται αμέσως και να αφιερώνεται χρόνος και χρήμα σε όσες έχουν σημαντικές πιθανότητες επιτυχίας.³

4.3: ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ

Το βασικό πλεονέκτημα του συστήματος των πατεντών είναι το ότι δίνει κίνητρο για έρευνα και ανάπτυξη. Όπως έχει προαναφερθεί, τα πλεονεκτήματα του κατόχου του διπλώματος ευρεσιτεχνίας μειώνει τον κίνδυνο που αναλαμβάνει και τον θέτει σε πλεονεκτική θέση έναντι των ανταγωνιστών

143 Policy”, Ninth Edition, Pearson Prentice Hall, 2004,σελ 118

1T. L. Wheelen, J. D. Hunger, όπ.π. , σελ. 118

2T. L. Wheelen, J. D. Hunger, “Strategic Management and Business Policy”, Ninth Edition, Pearson Prentice Hall, 2004,σελ 118

3T. L. Wheelen, J. D. Hunger, όπ.π. , σελ. 118

του. Όσον αφορά την παρεμπόδιση της αντιγραφής (imitation), οι απόψεις δίστανται. Η πραγματικότητα είναι ότι οι πατέντες λειτουργούν σαν φράχτες, οι οποίοι δεν είναι απροσπέλαστοι, αλλά δυσκολεύουν σημαντικά το έργο των επίδοξων παρανομούντων.

Επιπρόσθετα, η πατέντα λειτουργεί και ως μία ζυγαριά της αξίας κάθε καινοτομίας και αποδίδει στον εφευρέτη ανάλογα οφέλη. Ειδικότερα, είναι κοινά αποδεκτό ότι κάθε καινοτομία δεν έχει την ίδια αξία. Όσο δραστηκότερη είναι και όσο πιο ωφέλιμη για το ευρύ κοινό, τόσο μεγαλύτερη σημασία έχουν το μονοπώλιο και η αποκλειστική εκμετάλλευση του προϊόντος / υπηρεσίας που εξασφαλίζει η πατέντα. Κατά συνέπεια, το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας κατά κάποιο τρόπο απονέμει στον καθένα αυτά που του αναλογούν.

Τα μειονεκτήματα του συστήματος των πατεντών είναι λιγότερο οφθαλμοφανή, αλλά όχι ανύπαρκτα. Πρώτο σε σειρά σπουδαιότητας είναι το κόστος. Ένα παράδειγμα υψηλού κόστους είναι τα φάρμακα, των οποίων το κόστος της χορήγησης του διπλώματος ευρεσιτεχνίας περνάει στην τιμή τους.

Ένα αντεπιχείρημα είναι ότι τα ακριβά φάρμακα είναι προτιμότερα από την ανυπαρξία - των κατάλληλων για κάθε περίπτωση - φαρμάκων. Επιπλέον, ιδιαίτερα κοστοβόρος είναι κάθε δικαστική περιπέτεια στην οποία μπορεί να εμπλακεί μία επιχείρηση προσπαθώντας να υπερασπιστεί τα νόμιμα από την πατέντα δικαιώματά της. Επομένως, προς αποφυγή των εξόδων πολλές επιχειρήσεις αποφεύγουν την κατοχύρωση μέσω διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.¹

Επιπλέον, οι αλληλεπικαλύψεις μεταξύ καινοτομιών που προαναφέρθηκαν, εκτός του ότι εμποδίζουν το R&D, σε πολλές περιπτώσεις θέτουν τις επιχειρήσεις σε μόνιμη σύγκρουση μεταξύ τους. Αντί δηλαδή οι πατέντες να βάζουν όρια και να εξασφαλίζουν την ισορροπία μεταξύ ανταγωνιζόμενων επιχειρήσεων, αποτελούν λόγο αντιδικίας και σύγκρουσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ ΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΩΝ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ

Η μελέτη της μορφής και της χρησιμότητας των πατεντών καθιστά εμφανείς δυο βασικές πλευρές τους: τη νομική και την εμπορική. Στη δεύτερη υπάγονται όλα τα θέματα σχετικά με την μετατροπή της πατέντας σε καινοτομικά προϊόντα και υπηρεσίες και την επιτυχημένη υποδοχή τους από τους καταναλωτές, ενώ στην πρώτη ανήκουν όλα τα υπόλοιπα. Για παράδειγμα, στην εμπορική πτυχή αναφέρονται οι προβλέψεις για την επιτυχία ή όχι μιας καινοτομίας, καθώς και η παρακολούθηση των πατεντών ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Και τα δύο μέρη μιας πατέντας είναι άρρηκτα συνδεδεμένα και αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, αλληλοεπηρεάζονται και έχουν κοινό στόχο.

Όσον αφορά τις ιδιόκτητες πατέντες μιας επιχείρησης (your patents), μία δυνατότητα είναι να χρησιμοποιηθεί στην παραγωγή και διάθεση στην αγορά νέου προϊόντος (new product), ενώ μία άλλη είναι να εκχωρηθεί άδεια σε τρίτο πρόσωπο ή επιχείρηση να εκμεταλλευτεί την πατέντα έναντι αμοιβής² (license). Επίσης, η επιχείρηση έχει τη δυνατότητα απλά να απαγορεύσει σε τρίτους να χρησιμοποιήσουν την τεχνολογία της πατέντας (block), το οποίο

¹T. L. Wheelen, J. D. Hunger, “Strategic Management and Business Policy”, Ninth Edition, Pearson Prentice Hall, 2004,σελ 118

²T. L. Wheelen, J. D. Hunger, “Strategic Management and Business Policy”, Ninth Edition, Pearson Prentice Hall, 2004,σελ 118

συνήθως οδηγεί στην προηγούμενη περίπτωση (license) με όρους προς το συμφέρον του κατόχου. Οι δύο πρώτες περιπτώσεις αναφέρονται¹ στην εμπορική πλευρά, ενώ η τρίτη στη νομική πλευρά της πατέντας. Φυσικά, μία επιπλέον επιλογή του κατόχου της πατέντας είναι να την κρατήσει (hold) μέχρι να δοθεί η ευκαιρία αξιοποίησής της με έναν από τους προαναφερθέντες τρόπους.²

Όσον αφορά τις πατέντες ανταγωνιστικών επιχειρήσεων (their patents), μία από τις επιλογές που έχει μια επιχείρηση είναι να αγοράσει τα πνευματικά δικαιώματα από τον κάτοχο της πατέντας ή να αγοράσει την επιχείρηση που πραγματοποίησε την εφεύρεση (buy). Επίσης, μπορεί να αποκτήσει άδεια (license) και να εκμεταλλευτεί την πατέντα έναντι αμοιβής ή να επενδύσει περαιτέρω σε R&D και να αποκτήσει τεχνολογία ανώτερη (better) αυτής που περιγράφει το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Τέλος, έχει το δικαίωμα να μηνύσει (sue) ανταγωνιστική επιχείρηση της οποίας η πατέντα παρουσιάζει αλληλεπικαλύψεις με τη δική της δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.

Η νομική και η εμπορική πλευρά των πατεντών δεν παρατηρούνται μόνο στη χρήση τους, αλλά και στο μεταξύ τους ανταγωνισμό. Ειδικότερα, όταν δύο πατέντες χρησιμοποιούν παρόμοια τεχνολογία για τη λύση του ίδιου προβλήματος, ο ανταγωνισμός είναι έντονος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αλληλοεπικάλυψη μεταξύ των τεχνολογιών που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις Kodak και Fuji για το φωτογραφικό φιλμ. Οι δύο εταιρείες διαθέτουν στην αγορά πανομοιότυπο φιλμ, το οποίο προορίζεται για απλές αναμνηστικές φωτογραφίες.³

Ειδικότερα, ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο επιχειρήσεων μετατοπίζεται προς στο αριστερό άκρο του διαγράμματος, δηλαδή προς το νομικό μέρος της πατέντας, όσο η ίδια τεχνολογία καλείται να λύσει και άλλα προβλήματα. Για παράδειγμα, το φωτογραφικό φιλμ μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην ιατρική ή στην αστρονομία.⁴

Αντίστοιχα, πραγματοποιείται μετατόπιση προς το δεξί άκρο, την εμπορική πλευρά, όταν το ίδιο πρόβλημα είναι δυνατόν να λυθεί μέσω διαφορετικών τεχνολογιών. Στην περίπτωση της Kodak και της Fuji, ενδέχεται μία τρίτη εταιρεία η οποία δε βρίσκεται σε άμεσο ανταγωνισμό με αυτές, όπως είναι η Hewlett Packard, να λανσάρει ένα νέο τρόπο λήψης φωτογραφιών. Με τον τρόπο αυτό εντείνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο πρώτων επιχειρήσεων, διότι στενεύουν τα όρια των δυνατοτήτων τους.⁵

5.1: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΜΙΑΣ ΠΑΤΕΝΤΑΣ

Ανεξάρτητα από την ύπαρξη και την ένταση ανταγωνισμού στη νομική ή στην
1T. L. Wheelen, J. D. Hunger, *όπ.π.* , σελ 118

2W. Pilch, D. Shalloe, “Patent information in a changing world: Perspectives from a major patent office”, World Patent Information, Volume 27, 2005, pp. 287-291

3W. Pilch, D. Shalloe, “Patent information in a changing world: Perspectives from a major patent office”, World Patent Information, Volume 27, 2005, pp. 287-291

4W. Pilch, D. Shalloe , *όπ.π.* ,σελ. 287-291

5W. Pilch, D. Shalloe , *όπ.π.* ,σελ. 287-291

εμπορική πλευρά μιας πατέντας, η αξία της σύμφωνα με τον ορίζεται ως:

Στην παραπάνω σχέση τα μεγέθη με δείκτη A αναφέρονται σε καινοτομικό προϊόν που είναι αποτέλεσμα του R&D της επιχείρησης, ενώ το B σε αντίστοιχο προϊόν που προέκυψε από εκμετάλλευση της πατέντας ανταγωνιστικής επιχείρησης. Αναλυτικότερα, η διαφορά A – B παρουσιάζει τη διαφορά μεταξύ του κέρδους της επιχείρησης από τη διάθεση στην αγορά μιας δικής της καινοτομίας και του κέρδους από την εκμετάλλευση της καινοτομίας άλλης επιχείρησης. Συνεπώς, η διαφορά αυτή αντικατοπτρίζει το επιπλέον κέρδος που θα έχει ή που θα χάσει η επιχείρηση αν πραγματοποιήσει η ίδια R&D, αντί να το αγοράσει από άλλη εταιρεία.

$Aξία\ πατέντας = A - B$, όπου $A = [(ΤιμήA \cdot Δυνητική\ αγοράA \cdot Μερίδιο\ αγοράςA) - ΚόστοςA]$ και $B = [(Τιμή\ \underline{\hspace{1cm}}B \cdot Δυνητική\ αγοράB \cdot Μερίδιο\ αγοράςB) - ΚόστοςB]$

Για τον προσδιορισμό του ίδιου μεγέθους προτείνετε μια πιο σφαιρική θεώρηση. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι υπάρχουν τρεις βασικές προσεγγίσεις της αξίας μιας πατέντας: η προσέγγιση του κόστους, της αξίας της αγοράς και η οικονομική προσέγγιση. Ο πρώτος τρόπος εκτίμησης θεωρεί ότι η αξία της πατέντας είναι ανάλογη του κόστους της. Το κόστος αυτό περιλαμβάνει κόστος έρευνας και ανάπτυξης, έξοδα μάρκετινγκ και άλλα. Το μειονέκτημα σε αυτή την περίπτωση είναι ότι τα κόστη δεν μπορούν να παραλληλιστούν με το κέρδος που αποφέρουν.¹

Η δεύτερη θεώρηση βασίζεται στην ονομαστική αξία μιας επιχείρησης και των άυλων παγίων της. Στην προσέγγιση αυτή, όμως, συνήθως υπερεκτιμάται η αξία των πατεντών, διότι στην αξία συνυπολογίζονται τα προσδοκώμενα κέρδη, τα οποία μπορεί να μην εμφανιστούν τελικά. Ο τρίτος τρόπος² εκτίμησης λαμβάνει υπ' όψιν τρεις συνισταμένες: α) το χρόνο ζωής της πατέντας, δηλαδή το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η πατέντα συνεχίζει να ανανεώνεται, β) τη συχνότητα με την οποία η πατέντα αναφέρεται σε μεταγενέστερες πατέντες και γ) το χρηματικό ποσό που συμφωνείται κατά την εκχώρηση άδειας για χρήση της πατέντας από τρίτους. Η τρίτη προσέγγιση θεωρείται πιο ρεαλιστική, διότι αντιμετωπίζει πιο πολύπλευρα το θέμα.

1W. Pilch, D. Shalloe, "Patent information in a changing world: Perspectives from a major patent office", World Patent Information, Volume 27, 2005, pp. 287-291

2P. Sanyal, "Valuation of patents from a multinational perspective", Journal of Patent Trademark Office Society, Volume 87, 2005, pp. 548-566

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ο όρος πνευματικά δικαιώματα συμπεριλαμβάνει την έννοια των δικαιωμάτων βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας. Οι βασικές αρχές στις οποίες στηρίζονται τα πνευματικά δικαιώματα είναι η αρχή της αποκλειστικότητας (exclusivity), η οποία δίνει τη δυνατότητα στον κάτοχο να απαγορεύσει συγκεκριμένες ενέργειες σε τρίτους και της εδαφικότητας (territoriality), που σημαίνει ότι τα δικαιώματα του κατόχου καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό, εκτός από το Δίκαιο της ΕΕ, και από το νομικό πλαίσιο κάθε χώρας. Το Δίκαιο της ΕΕ, μέσω της Συμφωνίας για τις σχετιζόμενες με το εμπόριο πλευρές των πνευματικών δικαιωμάτων (TRIPs), προβλέπει ρυθμίσεις, ενιαία πρότυπα και χρονικές περιόδους, εντός των οποίων θα πρέπει να παρέχεται προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων.

Τα πνευματικά δικαιώματα προστατεύονται μέσω διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (patents), συγγραφικών δικαιωμάτων (copyrights), εμπορικών σημάτων (trade marks) και βιομηχανικών σχεδίων (industrial designs). Όσον αφορά τις πατέντες, αυτές χορηγούνται εφόσον ικανοποιούνται ορισμένα κριτήρια, τα βασικότερα των οποίων είναι η εξακρίβωση του καινοτομικού χαρακτήρα του περιεχομένου της πατέντας και η συμβολή της στην επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων. Ο κάτοχος του διπλώματος εξασφαλίζει ορισμένα δικαιώματα, όπως το να παράγει και να διαθέτει αποκλειστικά στην αγορά καινοτομικά προϊόντα / υπηρεσίες ή προϊόντα που παράγονται με καινοτομικές μεθόδους.

Η διαδικασία που ακολουθείται για την απόκτηση πατέντας, αν και μεταβάλλεται σε ορισμένα σημεία με το πέρασμα του χρόνου, σε γενικές γραμμές παραμένει σταθερή. Λόγω του ότι στην εξέταση των αιτήσεων για χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας υπεισέρχεται ο ανθρώπινος παράγοντας, το σύστημα δεν μπορεί να λειτουργεί τέλεια. Αυτό σε συνδυασμό με το κόστος και τις προστριβές που δημιουργούνται σε ορισμένες περιπτώσεις αποτελούν τα σημαντικότερα μειονεκτήματα του συστήματος των πατεντών. Παρ' όλα αυτά, η σημαντικότητα του εν λόγω συστήματος είναι δεδομένη, αφού αποτελεί σημαντικό κίνητρο για την πραγματοποίηση R&D.

Επιπρόσθετα, οι πληροφορίες που αφορούν το περιεχόμενο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ή αφορούν στατιστικά στοιχεία από τη συνολική θεώρησή τους, είναι πολύτιμες. Συγκεκριμένα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τα στελέχη που λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με τη διαχείριση της έρευνας και ανάπτυξης μιας επιχείρησης.

Γενικότερα, η κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων μέσω πατεντών είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πραγματοποίηση έρευνας και ανάπτυξης. Οι πατέντες αποτελούν κίνητρο και σε ορισμένες περιπτώσεις προϋπόθεση για τη διεξαγωγή του R&D. Η διαδικασία της απόκτησης πατέντας βρίσκεται στο τέλος της έρευνας και πριν την έναρξη της διαδικασίας της ανάπτυξης του νέου προϊόντος / υπηρεσίας και τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας κατά κάποιο τρόπο είναι μια εγγύηση για το κεφάλαιο που διατίθεται για έρευνα και ανάπτυξη.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ν. Β. Γεωργόπουλος, “Στρατηγικό Μάνατζμεντ”, Εκδόσεις Γ. Μπένου, Αθήνα, 2002.
- Π. Ι. Κανελλόπουλος, “Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, 4η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2003.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- R. Cantrell, “Patents intelligence from legal and commercial perspectives”, World Patent Information, Volume 19, 1997, pp. 251-264.
- H. Ernst, “Patent portfolios for strategic R&D planning”, Journal of Engineering and Technology Management, Volume 15, 1998, pp. 279-308.
- H. Ernst, “Patent information for strategic technology management”, World Patent Information, Volume 25, 2003, pp. 233-242.
- P. Ganguli, “Intellectual property rights in transition”, World Patent Information, Volume 20, 1998, pp. 171-180.
- I. Govaere, “The use and abuse of intellectual property rights in E.C. law”, Sweet and Maxwell, 1996.
- A. B. Jaffe, J. Lerner, “Innovation and its discontents”, Princeton University Press, 2004.
- A. B. Jaffe, M. Trajtenberg, “Patents citations and innovations, a window on the knowledge economy”, The MIT Press, 2002.
- W. Pilch, D. Shalloe, “Patent information in a changing world: Perspectives from a major patent office”, World Patent Information, Volume 27, 2005, pp. 287-291.
- P. Sanyal, “Valuation of patents from a multinational perspective”, Journal of Patent Trademark Office Society, Volume 87, 2005, pp. 548-566.
- M. Schmiemann, “The link between R&D, inventions and innovations in Europe”, World Patent Information, Volume 27, 1999, pp. 43-45.
- U. Schmoch, “Disclosure of patent information for small and medium sized enterprises”, World Patent Information, Volume 12, 1990, pp. 158-164.
- N. S. Argyres, Brian S. Silverman, “R&D, organizational structure, and the development of corporate technological knowledge”, Strategic Management Journal, Volume 25, 2004, pp. 929-958.
- Z. H. Aronson, R. R. Reilly, G. S. Lynn, “The impact of leader personality on new product development teamwork and performance: The moderating role of uncertainty”, Journal of engineering and technology management, Volume 23, 2006, pp. 221-247.
- M. Basadur, G. A. Gelade, “The Role of Knowledge Management in the Innovation Process”, The Authors Journal compilation, 2006, Volume pp. 45-61.
- R. Cantrell, “Patents intelligence from legal and commercial perspectives”, World Patent Information, Volume 19, 1997, pp. 251-264.
- T-Y Chen, P-L Chang, C-W Yeh, “Square of correspondence between career needs and career development programs for R&D personnel”, The journal of high technology management research, Volume 14, 2003, pp. 189-211.
- R. Cordero, S.T. Walsh, B. A. Kirchoff, “Motivating performance in innovative manufacturing plants”, The journal of high technology

management research, Volume 16, 2005, pp. 89-99.

- C. C. Curtis, "Investing in R&D: How to manage your risk", *The Journal of Corporate Accounting and Finance*, 2001, pp. 51-66.
- P. Das, B. Bhadury, "Pay satisfaction of R&D personnel in manufacturing organizations: The role of career comparison process", *The journal of high technology management research*, Volume 8, 1997, pp. 171-188.
- P. Dussauge, Stuart Hart, Bernard Ramanantsoa, "Strategic technology management", John Wiley & Sons, 1987.
- C. Edquist, L. Hommen, M. McKelvey, "Innovation and Employment, Process versus Product Innovation", Edward Edgar, 2001, pp. 1-20.
- P. C. Ensign, "Innovation in the multinational firm with globally dispersed R&D: Technological knowledge utilization and accumulation", *The Journal of High Technology Management Research*, 2000, Volume 10, Number 2, pp. 203-221.
- H. Ernst, "Patent portfolios for strategic R&D planning", *Journal of Engineering and Technology Management*, Volume 15, 1998, pp. 279-
- H. Ernst, "Patent information for strategic technology management", *World Patent Information*, Volume 25, 2003, pp. 233-242.
- P. Ganguli, "Intellectual property rights in transition", *World Patent Information*, Volume 20, 1998, pp. 171-180.
- C. Geffen, Kathleen Judd, "Innovation through initiatives – framework for building new capabilities in public sector research organizations", *Journal of Engineering and Technology Management*, 2004, Volume 21, pp. 281-306.
- H. A. Gerlach, Thomas Ronde, Konrad Stahl, "Project choice and risk in R&D", *The journal of industrial economics*, Volume LIII, 2005, pp. 53-81.
- K. A. Ghani, V. Jayabalan, M. Sugumar, "Impact of advanced manufacturing technology on organizational structure", *The journal of high technology management research*, Volume 13, 2002, pp. 157-175.
- J. T. Gilbert, P. H. Birnbaum-More, "Innovation timing advantages: From economic theory to strategic application", *Journal of Engineering and Technology Management*, Volume 12, 1996, pp. 245-266.
- B. Gold, "Research, technological change and economic analysis", Lexington Books, 1977.
- B. Gold, "Economics, Management and Environment", Pergamon International Library, 1979.
- S. Gomulka, "The theory of technological change and economic growth", Routledge, 1990.
- I. Govaere, "The use and abuse of intellectual property rights in E.C. law", Sweet and Maxwell, 1996.
- B. H. Hall, "The financing of research and development", *Oxford review economic policy*, Volume 18, 2002, pp. 35-51.
- M. A. Hitt, R. Duane Ireland, Ho-uk Lee, "Technological learning, knowledge management, firm growth and performance: an introductory essay", *Journal of Engineering and Technology Management*, Volume 17, 2000, pp. 231-246.
- A. B. Jaffe, J. Lerner, "Innovation and its discontents", Princeton University Press, 2004.

130

- A. B. Jaffe, M. Trajtenberg, "Patents citations and innovations, a window

on the knowledge economy”, The MIT Press, 2002.

- R. K. Kazanjian, R. Drazin, M. A. Glynn, “Creativity and technological learning: the roles of organization architecture and crisis in large-scale projects”, *Journal of engineering and technology management*, Volume 17, 2000, pp. 273-298.
- Y. Y. Kor, “Direct and interaction effects of top management team and board compositions on R&D investment strategy”, *Strategic management journal*, Volume 27, 2006, pp. 1081-1099.
- E. F. Levitas, M. Ann McFadyen, David Loree, “Survival and the introduction of new technology: A patent analysis in the integrated circuit industry”, *Journal of Engineering and Technology Management*, Volume 23, 2006, pp. 182-201.
- A. N. Link, “Technological Change and Productivity Growth”, Harwood Academic Publishers, 1987.
- Mansfield, Rapoport, Romeo, Villiani, Wagner and Husic, “The production and application of new industrial technology”, Norton & Company, 1977.
- S. Martin, “Advanced Industrial Economics”, Second Edition, Blackwell Publishers, 1993.
- S. K. McEvily, B. Chakravarthy, “The persistence of knowledge-based advantage: an empirical test for product performance and technological knowledge”, *Strategic Management Journal*, Volume 23, 2002, pp. 285-305.
- A. O. Nakamura, P. Tiessen, W. E. Diewert, “Information failure as an alternative explanation of under investment in R&D”, *Managerial and decision economics*, Volume 24, 2003, pp. 231-239.
- W. Pilch, D. Shalloe, “Patent information in a changing world: Perspectives from a major patent office”, *World Patent Information*, Volume 27, 2005, pp. 287-291.
- D. D. Roman, “Research and development management: The economics and administration of technology”, Appleton – Century – Crafts, 1968, New York.
- N. Rosenberg, “Perspectives on Technology”, Cambridge University Press, 1976.
- R. R. Rothberg, “Corporate Strategic and Productivity Innovation”, Second edition, Collier MacMillan Publishers, London, 1981.
- P. Sanyal, “Valuation of patents from a multinational perspective”, *Journal of Patent Trademark Office Society*, Volume 87, 2005, pp. 548-566.
- F. M. Scherer, “Industrial market structure and economic performance”, second edition, Houghton Mifflin, 1980.
- M. Schmiemann, “The link between R&D, inventions and innovations in Europe”, *World Patent Information*, Volume 27, 1999, pp. 43-45.
- U. Schmoch, “Disclosure of patent information for small and medium sized enterprises”, *World Patent Information*, Volume 12, 1990, pp. 158-164.
- M. Swink, “Completing projects on-time: how project acceleration affects new product development”, *Journal of Engineering and Technology Management*, Volume 20, 2003, pp. 319-344.
- F. Tabak, S. H. Barr, “Propensity to adopt technological innovations: the impact of personal characteristics and organizational context”, *Journal of engineering and technology management*, Volume 16, 1999, pp. 247-270.
- J. Tirole, “The theory of Industrial Organisation”, 1988, The M.I.T. Press,

pp. 15-34.

- P. Trott, “Innovation management and new product development”, Pitman Publishing, 1998.
- T. L. Wheelen, J. D. Hunger, “Strategic Management and Business Policy”, Ninth Edition, Pearson Prentice Hall, 2004.